

AGENDA PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU 2016

— Ed. —

Vít Dostál

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

PRAHA 2016

■■■ HEINRICH BÖLL STIFTUNG
PRAHA

ČESKÁ REPUBLIKA
POMÁHÁ

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

Vydání publikace bylo podpořeno pražskou kanceláří Heinrich-Böll-Stiftung a z prostředků České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci Programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR.

AGENDA PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU 2016

— Ed. —
Vít Dostál

Asociace
pro mezinárodní
otázky
Association
for International
Affairs

AGENDA PRO ČESKOU ZAHRANIČNÍ POLITIKU 2016

Editor—VÍT DOSTÁL

Autoři—ANTONÍN BERDYCH, ADÉLA DENKOVÁ, VÍT DOSTÁL,
JAKUB EL-AHMADIEH, JANA HAJZLEROVÁ, TEREZA JERMANOVÁ,
TOMÁŠ JUNGWIRTH, TOMÁŠ KAVÁLEK, VÁCLAV KOPECKÝ, KRYŠTOF KRULIŠ,
JAKUB KUFČÁK, ANNA KUNOVÁ, MICHAL LEBDUŠKA, VÁCLAV LÍDL,
ALICE REZKOVÁ, JAKUB ZÁHORA

Korektury—PETRA HOLEČKOVÁ, LYUDMYLA TYSYACHNA

Grafická úprava—JAN VÁCLAV

Tisk—VYDAVATELSTVÍ KUFR, S.R.O. – TISKÁRNA

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné nebo elektronické publikace nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.

Názory vyjádřené v textu nejsou oficiálním stanoviskem AMO. Obsah publikace nevyjadřuje názory a stanoviska Heinrich-Böll-Stiftung.

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY (AMO)

Žitná 608/27

CZ 110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 813 460

info@amo.cz

www.amo.cz

© AMO 2016

ISBN 978-80-87092-40-8 (tištěná verze)

ISBN 978-80-87092-41-5 (pdf verze)

Obsah

Seznam použitých zkratk	8
Audit doporučení z minulého roku	9
Marné hledání strategického rozměru: česká zahraniční politika v roce 2015	17
Jak jsme známkovali	23
Evropská politika	27
Visegrádská spolupráce	33
Klíčové bilaterální vztahy	37
Východní Evropa a Balkán	43
Blízký východ a severní Afrika	49
Asie	53
Lidská práva a transformační spolupráce	57
Bezpečnostní a obranná politika	59
Ekonomická diplomacie	63
Rozvojová spolupráce a humanitární pomoc	67
Klimatická politika	71
Shrnutí hodnocení	75
Doporučení pro rok 2016	79
O vydavateli	84

Seznam použitých zkratk

AČR	Armáda České republiky
ANO	ANO 2011
AV ČR	Akademie věd České republiky
CEFC	China Energy Company Limited
COP21	Rámcová úmluva o změně klimatu
CZ V4 PRES	České předsednictví ve Visegrádské skupině
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
EFSM	Evropský finanční a stabilizační mechanismus
EU	Evropská unie
EU ETS	Evropský systém emisního obchodování
HND	Hrubý národní důchod
ICT	Infomační a komunikační technologie
ISIL	Islámský stát v Iráku a Levantě
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová
KIAT	Korea Institute for Advancement of Technology
KIETEP	Korea Institute of Energy Technology Evaluation and Planning
MEDEVAC	Program humanitárních evakuací zdravotně postižených obyvatel
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NATO	Severoatlantická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
OSN	Organizace spojených národů
SDGS	Cíle udržitelného rozvoje
TAČR	Technologická agentura České republiky
USA	Spojené státy americké
V4	Visegrádská skupina
V4 EU BG	Visegrádská bojová skupina Evropské unie
ZRS	Zahraníční rozvojová spolupráce

Audit doporučení z roku 2015

Splněno na

50 %

1. Vláda musí zkoordinovat své postoje v klíčových otázkách zahraniční politiky. Diametrálně odlišná vyjádření ke krizi na Ukrajině, bezpečnostní situaci, lidskoprávní politice či vstupování do eurozóny z ČR dělají nedůvěryhodného a nespolehlivého hráče. Žadoucí je těsnější koordinace zejména v rámci ČSSD. Realisticky však nelze očekávat přílišnou spolupráci od prezidenta a ministra financí. Je proto nutné, aby alespoň ministři za stranu s nejsilnějším vlivem na zahraniční politiku mluvili jedním hlasem. Premiér by měl v klíčových otázkách opustit opatrnické postoje a jasně podpořit svého ministra zahraničí.

Uklidnění v rámci ČSSD přinesl březnový sjezd strany, na kterém byli poraženi odpůrci Zaorálkovy linie zahraniční politiky, především Jaroslav Foldyna a Jeroným Tejc. Příčinou jejich porážky však nebyla vnitrostraničná diskuze o zahraniční politice. Spory tak byly spíše „vymlčeny“ než vyřešeny. V otázkách zahraniční, bezpečnostní a evropské politiky se navíc s vystupňováním evropské uprchlické krize etablovali noví silní hráči. Především Milan Chovanec a Andrej Babiš razili bezpečnostní rozměr migrační krize bez ohledu na její sociální aspekty či možné dopady na další zahraničněpolitické priority. Ke konci roku se začal výrazněji k zahraničněpolitickým tématům vyjadřovat i předseda vlády Sobotka. Vláda tak sice dosáhla shody v otázkách východní politiky, avšak pokud jde o uprchlickou krizi, názorová rozpolcenost neumožnila zaujetí jednotného stanoviska.

→ **Splněno na 40 %**

2. Vláda by se měla důrazněji distancovat od prezidentových postojů vůči ukrajinské krizi a Islámskému státu, stejně jako případných dalších přešlapů. Prezident je dnes klíčovým personálním problémem české zahraniční politiky a nelze předpokládat, že jeho excesy, které poškozují ČR, vyřeší pouhé koordinační schůzky. Vláda by proto měla trvale, pozitivně a věcně dávat najevo, že pozice Hradu jsou politickým folklorem, ale nikoliv postojem ČR. Deficit je opět především na straně premiéra. Ministr zahraničí by měl zůstat ve věcné rovině a vyvarovat se emotivních reakcí, jakými bylo třeba tiskové prohlášení po Zemanově projevu na připomínce osvobození Osvětimi.

Kromě ukrajinské krize se prezident v roce 2015 zhostil i tématu imigrace. V tomto ohledu je třeba pochválit premiéra Sobotku za jeho odmítnutí přízemního podněcování k nevráživosti vůči uprchlíkům a ocenění českých dobrovolníků, kteří pomáhali na tzv. balkánské cestě. Své stanovisko předseda vlády vyjádřil i v reakci na cestu Miloše Zemana na oslavy Dne vítězství do Moskvy, kdy připomněl, že návštěva hlavy státu nic nemění na českém postoji k situaci na Ukrajině. Vláda tedy svoji odlišnou pozici vůči prezidentovi otevřeně artikuluje, přitom se však pohybuje ve věcné rovině. Nepřiliš

šťastně na druhou stranu působí schvalování cesty Miloše Zemana na oslavy konce 2. světové války do Číny či souhlas s podpisem strategického partnerství s Ázerbájdžánem.

→ **Splněno na 70 %**

3. Parlamentní strany by měly investovat do vybudování odborného zázemí v oblastech zahraniční, bezpečnostní a evropské politiky. ČR si v dnešní situaci nemůže dovolit neinformovaná a zmatená vyjádření ke klíčovým tématům. Opoziční strany by se na případný návrat do vlády měly připravit lépe, než tomu bylo např. u sociální demokracie. Všechny politické strany by se pak měly vyhnout instrumentalizaci otázek klíčových zájmů státu v politickém boji.

Parlamentní politické strany zvýšily svoji aktivitu v otázkách zahraniční a bezpečnostní politiky. Na sjezdech a kongresech ČSSD, ODS i KDU-ČSL bylo téma zahraniční politiky přítomno ve formě přijatých deklarací či usnesení. TOP 09 se věnovala zahraniční politice ve svém opozičním auditu. Tradičně aktivní byli i komunisté. ANO 2011 sice v souvislosti se svým sjezdem hovořila o výraznější diskusi nad programovými cíli včetně zahraniční politiky, avšak jediným výsledkem byl výběr Pavla Teličky na stranického mluvčího pro tuto oblast, a vyjadřování k mezinárodnímu dění tak zůstává především doménou jednotlivých osobností, nikoli hnutí jako celku.

V tomto kontextu je škoda, že z koncepce české zahraniční politiky schválené v červenci nakonec vypadl odkaz na každoroční představování zahraničněpolitických priorit ministrem v Poslanecké sněmovně, na něž by navazovala parlamentní diskuze. Plánované vystoupení v zahraničním výboru Sněmovny je v tomto ohledu jen slabou náplastí.

→ **Splněno na 70 %**

4. Vláda by měla pokračovat ve vstřícné evropské politice. Měl by být ratifikován Fiskální pakt a na základě dokončení dopadových studií by mělo být rozhodnuto o vstupu do bankovní unie. Vláda by měla v první polovině roku schválit Koncepci působení ČR v EU a navázat na ni dalšími dílčími dokumenty – koncepcí prosazování Čechů do unijních institucí či koncepcí informování o evropských záležitostech. Pokud je cílem vlády připravit zemi na hladké přijetí eura, je zapotřebí nejen dodržovat přístupová kritéria, ale také působit adekvátně vůči veřejnosti. Proto je nezbytné připravit argumentační strategii a veřejně ji komunikovat prostřednictvím příslušného aparátu Úřadu vlády. Dále je třeba,

aby přínosy členství zřetelněji zaznívaly od vládních stran podporujících vstup do eurozóny.

Vláda představila novou Koncepti politiky ČR v EU, která nepřišla s žádnou revolucí ohledně priorit evropské politiky. Hlavní přidaná hodnota dokumentu spočívá v důrazu na včasné vyhledávání priorit, a to již v předlegislativní fázi. Pozitivně lze hodnotit i vypracování dopadové studie coby podkladu pro únorové jednání Vlády ČR o českém zapojení do bankovní unie. Zaznívající argumenty byly převážně odborné a pragmatické a odmítnutí přistoupení bude navíc znovu po roce přezkoumáno. Přijata byla také komunikační strategie o evropských záležitostech, avšak tento krok nedoprovázelo adekvátní navýšení prostředků plynoucích do této oblasti.

Stále nebyla dokončena ratifikace Fiskálního paktu. K podpoře přijetí eura navíc nepřispěla řecká krize. Květnová schůzka ústavních činitelů k otázce zavedení společné měny v ČR hmatatelný výsledek nepřinesla. Případnou dohodu vládních stran zkomplikovali Andrej Babiš návrhem uspořádat o přijetí eura referendum a Miloš Zeman vyslovením naprosto absurdní podmínky, že ČR bude moci do eurozóny vstoupit po vystoupení Řecka.

→ **Splněno na 50 %**

5. ČR by měla spojit připomínku výročí konce druhé světové války také s uctěním obětí poválečného vyhnání Němců. Taková iniciativa by byla adekvátní odpovědí na lidské gesto německého prezidenta Gaucka z roku 2012 a vyslala by žádoucí signál nejen do zahraničí, ale především do české společnosti. Podobou Gauckovy návštěvy by se také tato připomínka mohla inspirovat. Jednalo by se o smířlivé a lidské gesto za účasti obětí a německých či rakouských vládních představitelů. Nabízí se společné uctění památky a projevu lítosti nad některým z největších excesů „divoké“ fáze vyhánění, např. v Ústí nad Labem, v Postoloprtech či v Brně.

Vrcholní představitelé ČR se tématu vyhýbali a k žádné oficiální připomínce srovnatelné s Gauckovým gestem nedošlo. Světlou výjimkou byla mnichovská cesta vicepremiéra Bělobrádka, který jako první český politik navštívil Sudetoněmecký dům a uctil oběti vyhánění u místního památníku. Za pozornost v tomto kontextu stojí Bělobrádkovo vyjádření, že gesto nebylo učiněno jménem vlády, a také opatrnická snaha premiéra Sobotky o „vyvážený“ postoj. Sobotka sice jednou větou vicepremiéra ocenil, ale mnohem více prostoru věnoval tradiční argumentaci, podle níž bylo vyhánění pouhým důsledkem nacistického teroru. Premiér, prezident či ministr zahraničí tedy žádoucí signál do české společnosti nevyslali.

V kontrastu s přešlapováním na vládní úrovni působily kroky některých měst a obcí, které pozitivně spoluutvářely obraz ČR. Brno vyhlásilo Rok smíření k uctění památky

všech obětí bezpráví – českých, německých, židovských i romských. V rámci iniciativy byla také městskou radou schválena Deklarace smíření, připomínající poválečné křivdy na brněnských Němcích. Odpovídající připomínky se dočkalo i Ústí nad Labem, kde se pietních akcí zúčastnila místní primátorka.

→ Splněno na 50 %

6. České předsednictví Visegrádské skupiny by se mělo zaměřit na posílení vzájemné důvěry jejích členů. Po nepřilíš příznivém roce 2014 by měla být pozornost upřena na zkvalitňování vnitrovisegrádských kontaktů – např. prostřednictvím intenzivnější spolupráce parlamentů – a na prohlubování kooperace v tradičních tématech (bezpečnostní politika, východní politika, západní Balkán, energetická a bezpečnostní infrastruktura). Při vytváření nových formátů spolupráce ve střední Evropě by měla ČR prosazovat komplexnější, nikoli duplicitní projekty, a snažit se Rakousko raději přiblížit Visegrádské skupině.

Snaha posílit vzájemnou důvěru mezi zeměmi Visegrádské skupiny strážlivým a konkrétně zaměřeným programem předsednictví byla v průběhu českého mandátu přebita ostrým vystupováním V4, především Maďarska a Slovenska, v souvislosti s uprchlickou krizí. Ačkoli se Česká republika snažila do určité míry – zejména prostřednictvím ministra Zaorálka – tlumit vzrůstající napětí mezi západní a středovýchodní Evropou, hlavním výsledkem první poloviny českého předsednictví bylo právě vytvoření negativní image střední Evropy. V tradičních tématech navíc k zásadnějšímu průlomu nedošlo. V oblasti energetické spolupráce vysílala ČR i přes existenci společné visegrádské pozice na úrovni premiérů rozporuplné signály ohledně projektu Nordstream II. Nepodařilo se zajistit operabilitu Visegrádské bojové skupiny EU po konci jejího mandátu v první polovině roku 2016 a rozhodnější iniciativy se neobjevily ani vůči východní Evropě nebo západnímu Balkánu.

V lednu byl zahájen tzv. slavkovský formát spolupráce se Slovenskem a Rakouskem. Na první pohled měl sice ambici zasáhnout i do oblastí tradičních pro V4 (východní politika, západní Balkán, energetika, koordinace před Evropskými radami), avšak prozatím hmatatelné výsledky nepřinesl. Není ani patrné, že by Slovensko, jež koordinační úlohu po Česku přebírá, věnovalo spolupráci náležitou pozornost. Jako přehnaná se vzhledem k mladosti tohoto formátu jeví zmínka o něm v nové koncepci zahraniční politiky, když další podobná fóra (např. Středoevropská iniciativa) zůstala opomenuta.

→ Splněno na 30 %

7. ČR by se měla mnohem aktivněji a věrohodněji zapojovat do diplomatických jednání o řešení konfliktu na Ukrajině na úrovni EU a NATO. ČR by se měla jednoznačně vymezit vůči ruské agresivní politice a nezpochybňovat smysl sankcí zavedených EU, ale naopak prosazovat jejich rozšiřování v případě další eskalace konfliktu. Měla by politicky podporovat ukrajinskou vládu a pomoci s nezbytnými socioekonomickými reformami. ČR musí být čitelným partnerem jak pro Ukrajinu, tak i své spojence. V této souvislosti je nezbytné vyrovnávat vyjádření a činy prezidenta Zemana či dalších politiků dostatečně viditelnými akty vlády a ministra zahraničních věcí.

V otázce rusko-ukrajinského konfliktu se vláda v roce 2015 držela společné linie Evropské unie a vzhledem k malým pokrokům podporovala prodloužení sankčního režimu vůči Rusku. Pokračovala také humanitární a transformační podpora Ukrajiny. Obecně byla ale česká politická scéna pasivní, čehož dokladem je i zdlouhavá ratifikace Asociační dohody s Ukrajinou.

Problémem zůstal Miloš Zeman, který se zúčastnil oslav Dne vítězství v Moskvě a po jednáních s Vladimírem Putinem (v Moskvě a v září v Pekingu) se vyslovil pro ukončení sankčního mechanismu. Přestože je Ukrajina prioritní zemí exportní politiky a programu transformační spolupráce, nedošlo ani k tak symbolickému kroku, jakým by byla návštěva ukrajinského premiéra či prezidenta v ČR nebo českého zástupce na Ukrajině.

→ **Splněno na 40 %**

8. ČR by měla přijmout výrazněji počet uprchlíků z oblastí zasažených konfliktem v Sýrii a Iráku. Humanitární situace na místě je neudržitelná, české kapacity přitom nejsou ani zdaleka naplněny. Neochota přivítat více uprchlíků je v rozporu s hodnotovým základem české i evropské zahraniční politiky a poškozuje obraz České republiky ve světě. Pokřivené chápání uprchlíků jako bezpečnostní hrozby navíc podporuje zbytečné obavy a předsudky ve společnosti.

Česká vláda v červenci rozhodla o dobrovolném přijetí 1500 uprchlíků převážně z Řecka a Itálie v průběhu příštích tří let. Následně bezúspěšně hlasovala proti relokačním kvótám, dle kterých má přijmout 1691 uprchlíků z evropských zemí. Na rozdíl od jiných států však nedeklarovala, že by přijaté rozhodnutí odmítala implementovat. V Česku se také na základě lednového usnesení vlády léčily děti ze Sýrie, které doprovázely jejich rodiny. V prosinci navíc vláda rozhodla o přijetí skupiny iráckých křesťanů. Přesto

zůstávají počty akceptovaných uprchlíků ze třetích zemí vzhledem k míře humanitární katastrofy daleko za přijatými závazky, českými možnostmi a humanitárními potřebami.

Premiér Sobotka sice opakovaně varoval před šířením strachu z imigrantů a jeho zneužíváním extremistickými skupinami, chápání uprchlíků především jako bezpečnostní hrozby ale ve vyjádřeních českých politiků dominuje, a to včetně vládních představitelů. České politické elity by měly poskytovat obraz uprchlíků, který poukáže také na humanitární a sociální stránku migrace, a otevřeně informovat o možnostech jejich začleňování do české společnosti.

→ Splněno na 30 %

9. Česká republika by se měla zasadit o oživení iniciativy Východního partnerství. V roce 2015 proběhne summit Východního partnerství v Rize, který by měl představit obrysy reformy této iniciativy. ČR by měla trvat na oddělení otázky reformy Východního partnerství od ruského angažmá na východní Ukrajině a prosadit nabídku další integrační perspektivy pro země, které podepsaly asociační dohody.

Summit Východního partnerství v Rize nepřinesl žádný průlom. Priority České republiky byly naplněny oddělením tří pokročilejších a tří pomalejších zemí. Výraznější nabídka pro Ukrajinu, Moldavsko a Gruzii, která by šla nad rámec asociačních dohod, ale formulována nebyla. Česko také podpořilo polsko-švédský návrh na prohloubení iniciativy, který byl představen na prosincové Radě pro vnější vztahy.

→ Splněno na 70 %

10. ČR by se měla jasně postavit za politiku podpory občanských a politických práv. Odpovědi na kritizované rozpory v dosavadní politice je důslednější obhajoba politických práv dovnitř i navenek. Takový postup navíc ČR nijak neoslabuje, zvláště pokud se zaměří na zdůrazňování zakotvení univerzality lidských práv v mezinárodních dohodách. Rozšiřování o další dimenze lidských práv, tj. sociální, environmentální či genderové, může být smysluplné, ale jen v případě, že dojde k současnému navýšení lidských i finančních zdrojů a bude odpovídat schopnosti českých neziskových organizací takové projekty

implementovat. Jinak bude rozšiřování jen záminkou pro oslabování důrazu na práva občanská a politická.

V nově přijatých koncepčních dokumentech – Konceptci zahraniční politiky a Konceptci podpory lidských práv a transformační spolupráce – k výrazné změně české lidskoprávní politiky nedošlo. Byla zdůrazněna univerzalita lidských práv i jejich promítání do všech dimenzí zahraniční politiky. Přibyla také zmínka o podpoře lidských práv v podmínkách vzájemného dialogu a respektu, avšak s poukazem na to, že na ni nelze rezignovat ani za méně příznivých okolností. Taková formulace ukazuje na postupné vyvažování původního záměru a zůstává nejasná.

Deklarované rozšíření českého zájmu o další dimenze lidských práv (zejména práv II. a III. generace) nebylo doprovázeno navýšením rozpočtových prostředků na tyto oblasti.

→ Splněno na 50 %

**Marné hledání
strategického rozměru:
česká zahraniční politika
v roce 2015**

V loňském vydání Agendy pro českou zahraniční politiku jsme vyslovili tezi, že rok 2015 bude přinejmenším stejně náročný a nepředvídatelný jako rok 2014. Naše předpoklady se naplnily více, než jsme se obávali. V reakci na mezinárodní dění je společnost znejistěná a politické elity postrádají nezbytný nadhled a strategickou rozvahu. Česká republika nedokázala na řadu aktuálních ani dlouhodobějších zahraničněpolitických otázek najít v roce 2015 patřičnou odpověď.

Společnost

Česká republika se těší slušnému hospodářskému růstu, nezaměstnanost je na minimu a vláda je přes občasné hašteření velmi stabilní. Spokojenost s ekonomickým vývojem je patrná i ve společnosti. Podle průzkumů veřejného mínění hodnotí občané dnešní ekonomickou situaci nejlépe za posledních 15 let. Tento pozitivní trend navíc pocítují přímo na sobě, neboť deklarují stále zlepšování životní úrovně vlastních domácností. Nelze se tedy divit průzkumům, dle kterých by současná vláda znovu pohodlně dospěla k parlamentní většině.

Pohled na nálady ve společnosti však přináší i mnohem temnější zprávu. Veřejnost snad nikdy nevnímala mezinárodní dění tak citlivě jako dnes. Už v minulých dvou letech se její pozornost upínala na události ve východní Evropě v souvislosti s rusko-ukrajinským konfliktem a na Blízkém východě kvůli vzestupu ISIL. V roce loňském pak zájem o uprchlickou krizi přebil jakoukoli dřívější zahraničněpolitickou událost. Podrobnější pohled na průzkumy veřejného mínění však ukazuje, že společnost nahlíží na uprchlíky jako na bezpečnostní hrozbu a jejich přijímání se rozhodně brání. Souvisejícím trendem je výrazný pokles sympatií k ostatním zemím. Dle výsledků dotazování Češi vnímají hůře především západoevropské státy, přičemž nejmarkantnější pokles oblíbenosti bylo možné zaznamenat vůči Německu. Polepšily si naopak Polsko, Rusko, Maďarsko a Čína. Dramaticky se propadla podpora členství v Evropské unii a utvrzuje se názor, že Česká republika je pouhým objektem mezinárodního dění, se kterým sama dokáže pramálo udělat.

Ve společnosti sílí izolacionistické tendence a ohlas získávají konspirační teorie. Veřejnost se staví kriticky k principům polistopadové zahraniční politiky – integraci a odstraňování bariér, zušlechťování vztahů se západoevropskými partnery a posilování lidskoprávních a humanitárních aspektů. Přesvědčení o tom, že blahobyt naší společnosti jde ruku v ruce s uplatňováním těchto postulatů, ztrácí na podpoře.

Politika

Politické elity soudržnou a jasnou odpověď společnosti nabídnout nedokázaly. V minulých letech zanedbávaly strategické uvažování o zahraniční politice a přenechaly tyto otázky úřednickému aparátu. S tímto ustrnutím zahraničněpolitického

přemýšlení jsme nyní bolestně konfrontováni, neboť političtí aktéři jsou v krizových situacích ztraceni a neví kudy kam.

Za hlavní problém české zahraniční politiky lze znovu označit prezidenta. Zúčastnil se oslav Dne vítězství v Moskvě a jako jediná hlava státu země EU i vojenské přehlídky k ukončení 2. světové války v Pekingu. V obou případech se po jednáních s Vladimírem Putinem zasazoval za zrušení sankcí vůči Ruské federaci, a to bez ohledu na skutečnost, že důvody k jejich zavedení nepominuly. Prezident zároveň našel nové téma v uprchlické krizi. Z jeho vyjadřování však nebylo možné zaznamenat ani střípek humanity. Dominovaly urážky jiných kultur a náboženství, ne zájem pomoci potřebným. Hlava státu kromě toho zavřela dveře americkému velvyslanci na Pražský hrad nebo na základě vlastní neinformovanosti osočila polského prezidenta v souvislosti s hlasováním Polska o povinných kvótách na rozdělování uprchlíků. V souhrnu svým jednáním prezident silně poškozuje pověst naší země ve světě.

Ve výsledku lze říci, že kromě témat, ve kterých se prezident s vládou shodne, a otázek, u kterých realizuje paralelní diplomatickou linii, tu přibyla ještě třetí dimenze zahraniční politiky, kdy jde hlava státu přímo proti stanovisku vlády. Jedná se o fenomén existující již od začátku rusko-ukrajinského konfliktu v roce 2014 a vše nasvědčuje tomu, že jen tak nevytizí. Kabinet v minulém roce pokračoval v hledání modu vivendi s Milošem Zemanem tam, kde existovala pravděpodobnost, že ho bude možné nalézt. Naopak odporoval destruktivnímu konání v oblastech, kde prezident svévolně překračoval dosažený konsensus, například v souvislosti s prohlášeními ohledně sankcí vůči Rusku.

V roce 2015 také probíhaly pravidelné schůzky nejvyšších ústavních činitelů k zahraniční politice. To, že ústřední postavy formulující českou diplomacii mají zájem se setkávat, je bezesporu dobrou zprávou. Ukázalo se také, že existuje celá řada otázek, na kterých se shodnou – i když je patrné, že zahraničněpolitická prohlášení nesou charakter nejmenšího společného jmenovatele. Avšak témat, ve kterých konsensus nalezen nebyl, zůstává stále mnoho.

Ve vládě byl patrný rozkol v otázce uprchlické krize, který prostupoval i všemi stranami.

Březnový sjezd České strany sociálně demokratické přinesl jasný úspěch pro Sobotkův a Zaorálkův tábor, zatímco nejhlasitější kritici vládní zahraniční politiky (Jeroným Tejc či Jaroslav Foldyna) neuspěli. V silnou osobnost promlouvající do mezinárodních otázek v minulém roce vyrostl ministr vnitra Chovanec, jenž oponoval humanitárnímu pohledu na uprchlickou krizi, který zastával například Jíří Dienstbier. Hádky uvnitř ČSSD ohledně migrace vlastně jen podtrhly rozpolcenost strany v zahraniční politice, kde je stále viditelné štěpení mezi evropským sociálnědemokratickým křídlem a pochybnou národně-konzervativní orientací. Až ve druhé polovině roku začal zahraniční politiku výrazněji spoluutvářet předseda

vlády, který se vymezoval vůči prezidentovi – zejména v pohledu na uprchlíky – a do značné míry i utišil svého ministra vnitra.

Lépe však na tom nebyli ani koaliční partneři ČSSD. Hnutí ANO bylo viditelné díky svému předsedovi Andreji Babišovi, který však do diskuze o uprchlících vstupoval s nesmysly podněcujícími společenskou frustraci. Jeho hlas však nebyl v ANO jediným, jak ukázaly názory ministra Pelikána či některých poslanců hnutí, kteří prezentovali zcela odlišný pohled. Různorodé názory bylo možné zaznamenat i v rámci KDU-ČSL.

Aktivnější v zahraničněpolitických otázkách byly i opoziční strany. Téma české zahraniční politiky se koneckonců prolínalo všemi sjezdy, sněmy a kongresy politických stran, které v roce 2015 proběhly. Povětšinou však debata ustrnula u uprchlické tematiky, aniž by se dospělo ke strategičtějšímu uvažování.

Strategie

V minulém roce byla přijata řada strategických textů. Jednalo se jak o velké vládní materiály – Konceptci zahraniční politiky ČR, Bezpečnostní strategii ČR, Konceptci politiky ČR v EU, tak o resortní dokumenty, jako byla Konceptce podpory lidských práv a transformační spolupráce nebo Komunikační strategie o evropských záležitostech.

Bezpečnostní strategie ČR je propracovaným dokumentem, který jasně popisuje změny bezpečnostního prostředí i způsoby, jak zájmy ČR v této oblasti prosazovat. Dodejme, že vzhledem k vnějšímu ohrožení vláda také rozhodla o navýšení výdajů na bezpečnost. Nepochopitelně však prostředky nesměřují také na Ministerstvo zahraničních věcí, třebaže role zahraniční služby při zajišťování bezpečnosti státu byla ve strategii zdůrazněna.

Konceptce politiky ČR v EU nepřišla s žádnou revoluční změnou, kterou vzhledem k nutnosti najít průnik zájmů mezi koaličními stranami nebylo možné ani očekávat. Zároveň se ale nejedná o suchopárny dokument, který by pouze shrnul rámcové pozice. Konceptce jasně identifikuje priority a především se dívá na potřeby české společnosti v Evropě v celé šíři. V rámci snahy o pevné ukotvení v Evropě hovoří i o tématech, jež byly v minulosti opomíjeny, jako je vícejazyčnost, vzdělávání k evropanství nebo evropeizace státní správy. Konceptce se dopodrobna zabývá i vytvářením národních pozic a klade důraz na diskuzi o prioritách české evropské politiky.

Nejvíce pozornosti bylo ale pochopitelně upřeno k nové zahraničněpolitické koncepci. Na schváleném dokumentu je patrné, že první návrh textu – jenž unikl i do médií – byl postupně změkčován. Výsledkem snahy najít průnik mezi původním záměrem a hlasem širší komunity je normativní rozředěnost v klíčových částech dokumentu. Konceptce zdůrazňuje „změnu světových mocenských poměrů a posun k multipolaritě světového uspořádání“, ale nedokáže již říci, jak se s tímto trendem má vyrovnat naše hodnotové východisko, jež spočívá v „příslušnosti k euroatlantickému prostoru“. Zatímco konceptce předchozí jasně tvrdila, že zájmem České republiky je

zachování vlivu euroatlantické civilizace na utváření světového řádu, nový dokument nechává tuto otázku nezodpovězenou. Nejde přitom o pouhou akademickou diskuzi, protože pro formulaci skutečné zahraničněpolitické strategie je určení ideálu mezinárodního uspořádání zásadní.

Témata

Hlavním zahraničněpolitickým tématem byla jednoznačně uprchlická krize. Český přístup zůstal v mnoha ohledech nesystematický a zahleděný do sebe. Jak již bylo zmíněno v úvodu, jedná se zároveň o téma, jež poutá enormní zájem společnosti, a proto je jeho uchopení klíčové pro spoluformování české společnosti v budoucnu.

Česká republika se nedokázala vyrovnat s negativními trendy, které se začaly projevat v minulých letech. Některé deklarované strategické vztahy – jako jsou relace s Washingtonem a Varšavou – nebyly v loňském roce naplněny plnohodnotným obsahem. Jinde Česká republika o strategický charakter vztahů usilovala, aniž by bylo prodiskutováno, čeho chce Česko dosáhnout. Nejasná jsou očekávání od prohlubování vztahů s Rakouskem nebo Čínou a nové strategické partnerství s autokratickým Azerbájdžánem lze pochopit jen stěží.

V některých důležitých otázkách tak zůstává Česká republika dále rozpolcena, aniž by bylo možné v loňském roce zaznamenat posun k jasné odpovědi. Typickým příkladem je vstup do eurozóny, kde se Česko sverepě drží klišé „ano, ale až budeme připraveni“. I proto je důležité, aby komunikace mezi širší zahraničněpolitickou komunitou a exekutivou, která se prohloubila v souvislosti s počátečními fázemi přípravy koncepčních dokumentů, pokračovala i nadále. Stejně tak musí podstatnou úlohu hrát i veřejná diplomacie a informování veřejnosti. Vždyť se společnost o mezinárodní politiku konečně zajímá! Zcela nepochopitelná je v tomto ohledu skutečnost, že prostředky směřované do těchto oblastí nebyly pro rok 2016 adekvátně navýšeny.

Je ale důležité zmínit i pozitivní trendy. Za úspěch české diplomacie lze bezesporu považovat nastartování strategického dialogu s Německem nebo další posun v relacích s Jižní Koreou. V neposlední řadě je třeba si povšimnout toho, že vymizely spory o ekonomickou diplomacii mezi Ministerstvem zahraničních věcí a Ministerstvem průmyslu a obchodu.

V jednotlivých tematických kapitolách tak hodnotíme českou zahraniční politiku mnohem pozitivněji než její celkový institucionální a politický rámec. I proto česká diplomacie obdržela celkovou známku 3+, což je mírný posun oproti třem předchozím letům, kdy byla vždy ohodnocena čistou trojkou.

Výhled

V roce 2016 lze na mezinárodní scéně očekávat jen pramálo uklidnění. Uprchlická krize bude pokračovat. Česká republika musí počítat s tím, že pouhá ochrana vnějších schengenských hranic problémy nevyřeší. Bezpečnostní aspekty samozřejmě

nelze ignorovat, ale zároveň se nelze zříci přijímání lidí utíkajících před válkou. Českou republiku může poškodit prohlubování rozkolu mezi západní a středovýchodní Evropou, ke kterému došlo právě při neúspěšném hledání společného řešení uprchlické krize. V tomto ohledu by se měla česká diplomacie soustředit především na vztahy s Polskem a Německem a nedopustit jejich stagnaci. Severní sousedé nám navíc budou chtít naslouchat – jejich nová zahraniční politika se soustředí na střední Evropu a Polsko převezme v polovině roku visegrádské předsednictví. Nelze také zapomínat na agresivní ruskou politiku. Snaha Kremlu systémově měnit poměry v Evropě ve svůj prospěch bude trvalá a Česko musí přispívat k odrážení těchto pokusů. Na summitu NATO ve Varšavě bychom tak měli přispět k důvěryhodnému odstrašení. Stejně tak je důležitá naše podpora evropských aspirací Ukrajiny.

Politické nasazení	3-
Institucionální soudržnost	4
Strategická vize	4
Proaktivní přístup	4
Mezinárodní relevance	4+

Výše rozebrané rámcové trendy české zahraniční politiky jsou dále podrobněji analyticky rozpracované v tematických kapitolách. Jedná se o společnou práci 15 autorů z okruhu Asociace pro mezinárodní otázky. Kromě veřejných zdrojů a poznatků nabytých při celoročním sledování fungování české diplomacie se opírá také o 21 konzultací se zástupci klíčových institucí zabývajících se zahraniční politikou.

Agenda pro českou zahraniční politiku 2016 je již 10. vydáním této výroční a svým charakterem v Česku jedinečné publikace. I tentokrát jsme se rozhodli knihu inovovat: zrušili jsme přisuzování vyšší či nižší váhy u tematických kapitol, rozbor vztahů s Ruskem jsme přesunuli z kapitoly dedikované klíčovému bilaterálnímu relacím do části věnované východní Evropě a západnímu Balkánu a doplnili jsme oblast klimatické politiky. Na úvod každé kapitoly je také k dispozici srovnání známek udělených od roku 2012, kdy jsme tento charakter hodnocení zavedli.

Jak jsme známkovali

Hodnotili jsme na klasické české školní stupnici od jedničky do pětky, a to ve dvou částech. Úvodní kapitola se zaměřuje na následující průřezové ukazatele:

- A. **POLITICKÉ NASAZENÍ** vyjadřuje ochotu politických elit zabývat se zahraničněpolitickými problémy, vnímat jejich důležitost, zasazovat se o jejich řešení a nečinit je rukojmím nesouvisejících vnitropolitických sporů.
- B. **INSTITUCIONÁLNÍ SOUDRŽNOST** označuje koherenci prosazování zahraničněpolitických zájmů mezi jednotlivými ústavními institucemi (prezident, vláda) a ústředními orgány, zejména Ministerstvem zahraničních věcí, Ministerstvem průmyslu a obchodu, Ministerstvem obrany, Ministerstvem vnitra a Úřadem vlády.
- C. **STRATEGICKÁ VIZE** představuje schopnost dlouhodobějšího výhledu, přesah čistě taktických kroků a v neposlední řadě ochotu a odvahu formulovat priority a podle nich výkon zahraniční politiky strukturovat.
- D. **PROAKTIVNÍ PŘÍSTUP** je snahou překonávat reaktivní pojetí zahraniční politiky a cílevědomě ovlivňovat mezinárodní prostředí a zejména partnerské státy prostřednictvím vlastní politické iniciativy.
- E. **MEZINÁRODNÍ RELEVANCI** chápeme jako kategorii vyjadřující souznění českých politiků a diplomatů s dominantními trendy, které hýbou mezinárodními vztahy, včetně evropské politiky.

Jednotlivé tematické a regionální okruhy české zahraniční politiky, které jsou známkovány přímo v příslušných kapitolách, sledovaly čtyři ukazatele:

- A. **AKTIVITA (30 % ZNÁMKY)**, definovaná jako četnost a rozsah konkrétních kroků (počínaje rétorickými akty a konče podepisováním smluv, vysíláním jednotek apod.) a jejich efektivnost z hlediska fungování české zahraniční politiky. „Výbornou“ známkou jsme hodnotili aktivní politiku, která je charakterizována nevynucenou iniciativou; „chvalitebnou“ aktivní politiku v reakci na mezinárodní dění; „dobrou“ omezené, převážně reaktivní kroky bez vlastní iniciativy; „dostatečnou“ převážně pasivní přístup a omezenou

aktivitu; a „nedostatečnou“ známkou byl hodnocen zcela pasivní postoj České republiky bez jakékoliv aktivity.

- B. **ODHODLÁNÍ (30 %)**, neboli „vážnost úmyslů“, které danou zahraničněpolitickou aktivitu provázejí, tj. zda byla součástí dlouhodobě uskutečňovaných záměrů, zda byla konzistentní s předchozími kroky a zda byly na její realizaci alokovány dostatečné lidské a finanční prostředky. „Výborné“ hodnocení si vysloužilo strategické jednání vycházející plně z dlouhodobých záměrů a podepřené dostatečnými zdroji ve shodě a při zapojení hlavních aktérů zahraniční politiky; „chvalitebně“ oceněny byly aktivity vycházející částečně z dlouhodobých záměrů a podepřené omezenými zdroji i většinou klíčových aktérů; „dobré“ hodnocení dostala taktická reakce beroucí alespoň částečně v potaz existující strategické záměry a zdrojový rámec s podporou vlády ČR; jako „dostatečná“ byla označena taktická reakce bez dlouhodobých souvislostí s velmi omezeným zdrojovým zajištěním a roztržštěným postupem klíčových aktérů; a jako „nedostatečné“ bylo hodnoceno chaotické jednání bez zdrojového zajištění.
- C. **DOPADY (20 %)**, tedy zda deklarované úmysly vedly ke kýženým výsledkům (tj. jestli byla smlouva podepsána, politický vězeň propuštěn, zdroj energie zajištěn atd.). „Výbornou“ známku jsme udělovali při dosažení všech deklarovaných cílů; „chvalitebnou“ při dosažení většiny deklarovaných cílů; „dobrou“ za dosažení omezeného počtu deklarovaných cílů; „dostatečnou“ při dosažení jen menší části deklarovaných cílů; a „nedostatečnou“ známku v případech, kdy nebylo dosaženo žádných deklarovaných cílů.
- D. **NORMATIVNÍ HODNOCENÍ (20 %)** přináší subjektivní pohled autorů, který doplňuje celkový pohled o faktory, jež nelze jasně definovat v rámci předchozích kategorií. Jedná se o kvalitativní a obtížně uchopitelný indikátor, proto jsme ke každé známce přidali krátké slovní hodnocení. Tato známka hodnotí, zda považujeme cíle, nástroje a aktivity v dané oblasti za správné a přínosné. krátké slovní

hodnocení. Tato známka hodnotí, zda považujeme cíle, nástroje a aktivity v dané oblasti za správné a přínosné.

K výsledné známce, která je uvedena na obálce knihy, jsme potom došli následujícím způsobem:

- 30 % tvoří hodnocení průřezových ukazatelů v úvodní kapitole,
- 70 % tvoří průměr hodnocení jednotlivých oblastí.

Evropská politika

Výsledná známka

4+

2012

2-

2013

2-

2014

3+

rok 2015

Obrat v evropské politice

aktivita	1-
odhodlání	1-
dopady	2
normativní aspekt	3
výsledná známka	2

Česká republika pokračovala ve snaze dále zkvalitnit realizaci evropské politiky. Hlavní aktivitou v této oblasti bylo vypracování a přijetí nové koncepce evropské politiky, která především svým důrazem na implementaci představuje dokument kvalitativně na vyšší úrovni, než je v českém prostředí obvyklé. Větší důraz by měl být ale kladen na podporu informování o evropských záležitostech a působení na veřejnost.

I v roce 2015 vláda pokračovala v obratu v evropské politice. Na konci dubna byla přijata nová Koncepce politiky ČR v EU. Oproti předchozímu dokumentu přijatému kabinetem Petra Nečase nová koncepce nepostrádá strategické ukotvení, identifikuje prioritní oblasti a nastavuje implementaci.

Kladně lze hodnotit přípravu dokumentu, která probíhala inkluzivně a zahrnovala vládní i nevládní aktéry včetně zákonodárců, poslanců Evropského parlamentu a odborníků. Pozitivně lze hodnotit výběr pěti prioritní oblastí, které s výjimkou boje proti daňovým únikům patří mezi dlouhodobé zájmy ČR. Nový koncepční dokument tedy českou evropskou politiku zásadně nemění, jasně ale určuje akcenty současné vlády, což lze vnímat jako jednoznačně pozitivní krok. Hlavní přidaná hodnota dokumentu spočívá v důrazu na včasné vyhledávání českých zájmů při unijním vyjednávání, a to již v předlegislativní fázi. V implementaci koncepce získal také jasné místo Národní konvent o EU, který se v roce 2015 naplno rozběhl a sloužil jako důležitá platforma pro debatu nad národními prioritami.

Vláda se především ve druhé polovině roku musela začít vyrovnávat s padající podporou členství v EU. Je patrné, že pokles podpory evropské integrace souvisí s pokračující uprchlickou krizí. Bohužel v roce 2015 přibývalo politiků, kteří EU v této souvislosti paušálně napadali za nečinnost či neschopnost, a to včetně prezidenta či vicepremiéra Babiše – tedy nejpopulárnějších politiků v ČR.

V minulém roce vláda také pokročila ve snaze zlepšit informování o evropských záležitostech, když přijala novou komunikační strategii evropských

záležitostí. Tento krok však nebyl doprovázen potřebným navýšením prostředků na tuto agendu.

Hospodářská a měnová unie

aktivita	2–
odhodlání	3–
dopady	2–
normativní aspekt	3
výsledná známka	3

Řecká dluhová krize i Zpráva pěti předsedů poukázaly na prohlubující se rozdíly mezi členy a nečleny eurozóny. Česká republika nadále deklaruje zájem o přijetí společné měny, avšak nečiní v tomto směru téměř žádné praktické a koncepční kroky a vláda se ani nesnaží o konstruktivní dialog k tomuto tématu. Česko naopak eklekticky vstupuje do dění v eurozóně. Přístup ČR zcela neodpovídá významu této otázky. Pozitivně lze vnímat jen snahu o institucionalizaci odborné debaty o přistoupení k bankovní unii.

V první polovině roku se hlavní pozornost EU soustředila na otázku setrvávání Řecka v eurozóně. Dohoda uzavřená na summitu států eurozóny v červenci přitom zahrnuje poskytnutí záruk ze strany Evropského finančního a stabilizačního mechanismu (EFSM), na kterém se podílí i Česká republika. Protesty, které vůči tomuto unilaterálnímu kroku z české strany zaznívaly, byly do určité míry oprávněné, neboť takové rozhodnutí nemělo být učiněno bez konzultací s členskými státy nacházejícími se mimo eurozónu. Česká republika přesto následně s poskytnutím záruk souhlasila.

V otázce možného přijetí společné měny v České republice nebyl učiněn prakticky žádný pokrok a řecká dluhová krize nepřispěla k podpoře rychlého zavedení eura. Květnová schůzka ústavních činitelů k tomuto tématu hmatatelný výsledek nepřinesla a případnou dohodu vládních stran zkomplikoval Andrej Babiš návrhem uspořádat o přijetí eura referendum. Prezident Zeman dále v listopadu podmínil český vstup do eurozóny vystoupením Řecka, čímž české partnery v EU a NATO nejen urazil, ale postavil také suverénní české rozhodnutí do podřadného postavení vůči rozhodnutím eurozóny a Řecka.

Na ujini úrovni byla na konci června představena Zpráva pěti předsedů k dokončení Hospodářské a měnové unie. Česká republika do přípravy dokumentu

přispěla stanoviskem, dle kterého je zapotřebí soustředit se především na naplnění stávajících nástrojů, dříve než dojde k dalšímu prohlubování integrace. Ačkoli je tento postoj vzhledem k deklarovanému zájmu o vstup do eurozóny logický, Zpráva pěti předsedů šla nad rámec české pozice a představila dlouhodobější vizi Hospodářské a měnové unie. K českému příspěvku navíc neproběhla výraznější vnitřní diskuze.

Nikam se neposunulo jednání o Smlouvě o stabilitě, koordinaci a správě v Hospodářské a měnové unii, neboli tzv. Fiskálním paktu, který se vláda zavázala přijmout. Dokument stále leží v Poslanecké sněmovně a vládě se pro jeho podporu nepodařilo najít dostatek zákonodárců.

Pozitivním krokem bylo vypracování dopadové studie k české účasti v bankovní unii, kterou vláda projednala v únoru 2015. Zpracovatelem analýzy je Ministerstvo financí ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí, Úřadem vlády a ČNB. Vyvážené složení zpracovatelů umožnilo zohlednit nejen aspekty bankovního dohledu, ale i širší strategická hlediska. Doporučení prozatím do bankovní studie nevstupovat mají být v pravidelných intervalech přezkoumávána, čímž došlo k institucionalizování dialogu o této otázce.

Unijní řešení uprchlické krize

aktivita	3
odhodlání	4
dopady	3–
normativní aspekt	3–
výsledná známka	3–

Silné argumenty zpochybňující funkčnost a legalitu relokačního mechanismu navrženého Evropskou komisí se nepodařilo České republice prosadit a v následném hlasování o této otázce prohrála. Odpor vůči tomuto způsobu řešení následků uprchlické krize se následně v českém veřejném prostoru přelil do paušální kritiky evropské integrace, na čemž se podíleli i vládní představitelé. Tento přístup nebyl vyvažován aktivitou Ministerstva zahraničních věcí, které přitom mělo dbát na to, aby při řešení uprchlické krize nedošlo ke stagnaci bilaterálních vztahů či rozkolu mezi západní a středovýchodní Evropou. S koncem roku přišla Česká republika s aktivnější politikou a při komunikaci českého postoje začal výrazněji vystupovat předseda vlády.

V rámci řešení uprchlické krize na evropské úrovni dominovala české debatě nejdříve otázka kvót na přerozdělení uprchlíků a posléze téma ochrany Schengenského prostoru.

Proti relokačnímu mechanismu vláda argumentovala zpochybňováním jeho funkčnosti a mezinárodněprávní legality. Třebaže byly tyto argumenty relevantní, Česká republika je nedokázala prosadit a při hlasování v Radě ministrů vnitra byla přehlasována. Česko se následně nepřipojilo ke slovenské žalobě vůči zavádění relokačního mechanismu. Tento krok sice ještě v průběhu roku zpochybnil místopředseda vlády Babiš, ale vláda svoji pozici nezměnila.

Ve veřejné debatě pak bylo zejména slyšet Ministerstvo vnitra, jež na uprchlíky nahlíželo především jako na bezpečnostní hrozbu. Naopak Ministerstvo zahraničních věcí, které poukazovalo na zahraničněpolitický či humanitární aspekt, příliš viditelné nebylo, což nezměnilo ani jmenování zmocněnkyně pro migraci na MZV. Teprve v posledních měsících roku 2015 do diskuze razantněji vstoupil předseda vlády, který odmítl paušální sekuritizaci diskuze o migraci a podpořil české dobrovolníky pomáhající uprchlíkům na tzv. balkánské cestě. Naopak prezident Zeman využil uprchlickou krizi k šíření nenávisti vůči muslimům a 17. listopadu podpořil krajně pravicové a xenofobní spolky svou účastí na jejich demonstraci.

Důraz na ochranu Schengenského prostoru a jeho hranic se odrazil ve vládní podpoře návrhu na vznik Evropské pohraniční a pobřežní stráže. Před prosincovým zasedání Evropské rady pak s další iniciativou přišel předseda vlády Sobotka, který v dopise svým protějškům zdůraznil význam Schengenského prostoru a upozornil na kroky nezbytné k jeho udržení.

Visegrádská spolupráce

Výsledná známka

2+

1

3+

3+

2012

2013

2014

rok 2015

Visegrádská spolupráce

aktivita	2
odhodlání	2-
dopady	3
normativní aspekt	3-
výsledná známka	3+

České předsednictví ve Visegrádské skupině nastoupilo v poměrně nepříznivém období. Ani střídání vlád po polských parlamentních volbách, ani vyhrocená slovenská předvolební atmosféra nenapomohly k hledání společných konstruktivních stanovisek na evropské úrovni. Přes snahu o mediaci pozic z české strany V₄ neunikla nálepce nespolupracující a nesolidární entity v EU. CZ V₄ PRES se soustředilo především na vnitrovisegrádskou soudržnost, která se však kvůli uprchlické krizi odrazila téměř výhradně ve vnímání V₄ jako defenzivního a negativního spolku.

Prioritou české zahraniční politiky v rámci středoevropské spolupráce byla příprava a od 1. července i realizace českého předsednictví ve Visegrádské skupině (CZ V₄ PRES).

České předsednictví přišlo s dobře zacílenými prioritami i střízlivým programem. Namísto dalšího robustního rozšiřování agendy a rozvíjení nových formátů V₄+, ke kterému přikročila všechna předchozí předsednictví, se ČR rozhodla soustředit na oblasti, ve kterých již spolupráce existuje. Důraz na vnitrovisegrádskou soudržnost lze vnímat jako pozitivní a po turbulentním roce 2014 i potřebný krok.

Veškerá agenda Visegrádské skupiny však byla v průběhu roku přebita společným stanoviskem vůči uprchlické krizi. Vzhledem ke kladení hlavního důrazu na odmítání unijního relokačního mechanismu získala V₄ nálepku nesolidárního uskupení. Ačkoli se Česká republika především prostřednictvím ministra zahraničních věcí Zaorálka snažila tuto image kalibrovat, negativnímu obrazu V₄ se nepodařilo uniknout.

Ke zvýraznění rozdílných postojů zemí V₄ došlo i v energetice. Odlišné zájmy byly patrné při vyjednávání energetické unie v první polovině roku, kdy k zaujetí silné visegrádské pozice chyběl souhlas Maďarska, a při hledání

společného stanoviska vůči projektu Nordstream II, kdy rozporuplné signály přicházely z České republiky.

Visegrádská spolupráce v bezpečnostní a obranné politice

aktivita	2+
odhodlání	2-
dopady	3-
normativní aspekt	3-
výsledná známka	3+

Rozvíjení visegrádské spolupráce opakovaně přináší pouze omezené praktické výsledky, které se zemím V₄ navíc těžko dále kvalitativně rozvíjejí. Zdá se, že zejména obranná spolupráce běží ve svém vlastním tempu charakterizovaném na jednu stranu opětovným ožíváním již dříve neúspěšných projektů a na druhou stranu malým reálným pokrokem v oblasti dlouhodobých priorit s největší přidanou hodnotou. Nenaplněný potenciál lze v loňském roce vidět především v nedosažení dohody na vytvoření permanentní visegrádské brigády.

V roce 2015 pokračovala spolupráce zemí Visegrádské skupiny v bezpečnostní a obranné politice. Kromě přípravy Visegrádské bojové skupiny Evropské unie (V₄ EU BG) reagovala V₄ pod českým předsednictvím na uprchlickou krizi a snažila se oživit některé starší projekty spolupráce.

Tradiční spolupráce zemí Visegrádské skupiny v bezpečnostní oblasti dostala nový rozměr v souvislosti s reakcí na uprchlickou krizi. Země V₄ pomohly Maďarsku a Slovinsku v ochraně hranice Schengenského prostoru.

V obranné spolupráci byl rok 2015 charakterizovaný finálními přípravami V₄ EU BG, která zahájila svoji činnost 1. ledna 2016. Bohužel se však přes silnou politickou podporu nepodařilo pokročit v plánovaném vytvoření permanentní visegrádské brigády nad rámec V₄ EU BG. Jediným praktickým úspěchem tak bylo dokončení prací na Společné výcvikové strategii zemí V₄, která ukotvuje pořádání každoročních společných cvičení visegrádských armád. V neposlední řadě byl odsouhlasen i plán na vytvoření další V₄ EU BG pro rok 2019.

V uplynulém roce došlo také k oživení ambiciózního projektu společné ochrany vzdušného prostoru, a to tentokrát i se zapojením USA. Z české iniciativy

započala také spolupráce V₄ při revizi obranného balíčku EU, což lze vnímat jako pozitivní krok.

V dalších oblastech obranné spolupráce – jako např. v oblasti zbrojní spolupráce, ať už při společných armádních akvizicích či v rámci spolupráce zbrojních průmyslů zemí V₄ – však přes dřívější deklarace k výraznému pokroku nedošlo.

Klíčové bilaterální vztahy

NĚMECKO

Výsledná známka

2

2

1

2

2012

2013

2014

rok 2015

USA

Výsledná známka

2

2

3+

3

2012

2013

2014

rok 2015

POLSKO

Výsledná známka

2-

2

3

2-

2012

2013

2014

rok 2015

Německo

aktivita	1-
odhodlání	1-
dopady	2
normativní aspekt	3-
výsledná známka	2

V prohlubování česko-německých vztahů bylo dosaženo dalšího pokroku podepsáním česko-německého strategického dialogu. Jak přípravná fáze, tak první měsíce jeho naplňování ukazují, že tento formát může dostat svému potenciálu. Kladně lze hodnotit i další rozvoj vztahů mezi Saskem a Bavorskem. V souvislosti s uprchlickou krizí nicméně došlo k návratu Německa jako problematického aktéra do české veřejné debaty. Čeští politici – zejména Andrej Babiš a Milan Chovanec – navíc personifikovali svoji kritiku do osoby německé kancléřky. Veřejnou podporou bavorského stanoviska došlo ke zbytečnému vtažení České republiky do vnitroněmecké debaty. Stejně tak v Německu sílila kritika zemí střední a východní Evropy včetně Česka jako nespolupracujících a nesolidárních aktérů.

V roce 2015 byl znovu potvrzen význam Německa jako nejdůležitějšího zahraničněpolitického partnera České republiky. Hloubka a intenzita vztahů se však v minulém roce projevily jak pozitivně, tak i negativně.

V česko-německých vztazích pokračovala chvályhodná intenzita politických kontaktů, a to především na úrovni premiérů a ministrů zahraničních věcí. Výjimku zde tvořila prezidentská rovina. Joachim Gauck a Miloš Zeman se v roce 2015 nesetkali.

V červenci byl zahájen česko-německý strategický dialog. Tento krok lze vnímat jako patřičnou odpověď na vysokou úroveň politické, hospodářské a občanské spolupráce a zároveň jako další formální pokrok ve vzájemných vztazích. Dohoda o strategickém dialogu posunuje základní rámec vzájemných vztahů nad Česko-německou deklaraci z roku 1997 a umožňuje prohloubení relací i usnadnění koordinace. Kladně lze hodnotit jak přípravu strategického dialogu, tak jeho dosavadní krátké fungování. Oproti dřívějšímu očekávání byl o zapojení do tohoto formátu zaznamenán výrazný zájem jednotlivých resortů, což vedlo k nárůstu počtu jeho pracovních skupin. Dialog se navíc ukázal být vhodným formátem pro

debatu nad aktuálními obtížnými tématy, což dokládá vznik pracovní skupiny pro migraci a integraci na konci roku.

K dalšímu rozvoji došlo i ve vztazích se sousedními spolkovými zeměmi – Bavorskem a Saskem. V relacích s Bavorskem se zdá, že se již trvale podařilo překlenout historické otázky a zacílit spolupráci na témata aktuální či orientovaná na budoucnost. Pokračoval tak rozvoj kontaktů především v oblasti dopravy a vědy a výzkumu. Bavorsko si navíc získalo mezi řadou českých politiků kredit za kritické vystupování vůči Angele Merkelové a pohled na řešení uprchlické krize. Použitá rétorika však byla velmi necitlivá, neboť se ČR touto cestou implicitně přihlásila ke kritice politiky kancléřky. Tento formát rozvoje vztahů s Bavorskem rozhodně není pro ČR žádoucí, neboť zároveň zhoršuje důvěru ve vzájemných relacích s Berlínem.

Spolupráce se Saskem se nadále zaměřovala na řešení drogové a přeshraniční kriminality, avšak prozatím jen s malými výsledky. Jako další stálé téma figurovala snaha o zlepšení kooperace v oblasti dopravy.

Již se 70. výročím konce 2. světové války se naskytla příležitost k připomenutí válečných i poválečných obětí. Ve vztazích s potomky vysídlených krajanů znovu došlo k dílčímu pokroku, když památku obětí odsunu uctil vicepremiér Bělobrádek. Důstojná byla i česká účast na Sudetoněmeckém sněmu, která poprvé zahrnovala i přítomnost českého generálního konzula v Mnichově. Sudetoněmecký landsmanšaft zároveň rozhodl o vyškrtnutí požadavku na navrácení majetku ze svých stanov. České iniciativy však proběhly bez toho, aby byl vyslán výraznější signál do české společnosti. Premiérova reakce na gesto Pavla Bělobrádka byla spíše vyhýbavá. Zajímavé iniciativy se ale objevily na místní úrovni, kde pozornost zasluhuje především brněnský Rok smíření.

Polsko

aktivita	2
odhodlání	2–
dopady	2
normativní aspekt	3
výsledná známka	2–

Jakkoli jsou bilaterální vztahy na dobré úrovni, vzdálení obou zemí ve strategických otázkách v souvislosti s narušením bezpečnostního pořádku v Evropě, ke kterému došlo v roce 2014, nebylo v roce 2015 kompenzováno zvýšenou aktivitou. Česká republika přitom v nové zahraničněpolitické koncepci znovu potvrdila zájem o rozvíjení strategického dialogu s Polskem. K řadě pokroků došlo v sektorové spolupráci, ačkoli některá zamrzlá témata, jako např. územní dluh, se vyřešit nepodařilo.

Česko-polské vztahy v roce 2015 prošly obdobím další stagnace. Z české strany chyběl zájem o rozvoj strategických projektů a ve druhé polovině roku vzhledem k parlamentním volbám v Polsku nebylo možné plně rozvíjet ani spolupráci na pracovní úrovni.

Hlavní událostí česko-polských vztahů byly mezivládní konzultace uskutečněné v dubnu, na kterých byla projednána řada společných projektů. V oblasti infrastrukturní spolupráce byla dohodnuta příprava druhého dálničního propojení mezi Hradcem Králové a Vratislaví. Potvrzena byla také podpora výstavby plynovodu Stork II a podepsáno memorandum k propojení české a polské plynovodní sítě. Byla domluvena další koordinace aktivit za účelem zvýšení kvality ovzduší v regionu Slezska. V neposlední řadě ministři zemědělství podpořili prohloubení spolupráce mezi dozorovými orgány v oblasti bezpečnosti potravin.

V roce 2015 však nedošlo k pokroku při řešení problému tzv. územního dluhu, kde ČR od narovnání hranice v padesátých letech dluží svému sousedovi drobnou část území. Jednání se zkomplikovalo propojením této otázky s problémem tzv. varšavských nemovitostí, kdy Česká republika žádá navrácení pozemků zkonfiskovaných po 2. světové válce polským státem. ČR však stále nenašla a nepředložila úplný výčet pozemků, které by měly být předmětem územního vyrovnání.

Ačkoli v roce 2015 nedošlo oproti roku předchozímu k dalšímu rozklížení ve strategických otázkách – především v bezpečnostní a východní politice, neporozumění byla spíše „vymlčena“ než vyřešena. Český prezident nepodpořil společnou polsko-rumunskou iniciativu zemí východního křídla NATO svojí účastí a Česká republika zopakovala, že se nachází v odlišné pozici než Polsko.

Po ustavení nové polské vlády se vzhledem k rychlým změnám ve veřejných institucích snesla na Varšavu vlna zahraniční kritiky. Česká republika se k těmto hlasům nepřipojila, což je třeba vnímat jako pozitivní krok.

Spojené státy americké

aktivita	3
odhodlání	3
dopady	3-
normativní aspekt	2-
výsledná známka	3

Vztahy České republiky a Spojených států byly v roce 2015 poškozeny zejména protichůdností postojů vlády a prezidenta a prohlubující se nečitelností zahraničněpolitické orientace ČR. Kvůli nedostatku nových témat ve vzájemných vztazích dochází k jistému vyprazdňování bilaterální spolupráce, přestože celá řada projektů běží úspěšně dál.

Bilaterální vztahy mezi Českou republikou a Spojenými státy se nadále ubíraly po trajektorii nastolené v předcházejících letech, kdy se prohloubil rozkol mezi zahraničněpolitickým chováním vlády a prezidenta. Vládní aktivitu lze s drobnými výhradami považovat za konstruktivní. Některé kroky prezidenta Zemana ale vzbuzují ve Spojených státech pochybnosti o zahraničněpolitické orientaci České republiky, což lze do budoucna považovat za závažný problém. V bilaterálních vztazích dochází k postupnému vyprazdňování, neboť stará témata se uzavírají, nebo pokračují beze změny, zatímco nové podněty nepřicházejí.

V roce 2015 podnikl premiér Bohuslav Sobotka oficiální cestu do Spojených států za účelem účasti na bezpečnostním summitu států sdružených v koalici bojující proti ISIL. Zvýšená interakce představitelů obou zemí česko-americkým vztahům nepochybně prospívá. Na druhou stranu se ale vláda příliš nevymezovala proti krokům prezidenta, což k rozptýlení amerických obav ohledně dlouhodobého směřování české zahraniční politiky nijak nepřispívá.

Do USA cestoval také Miloš Zeman. Během jeho březnové návštěvy se s českým prezidentem nesetkal žádný z předních amerických politiků. Naopak Zemanovo setkání s izraelským premiérem Netanjahuem, který dlouhodobě vede spory s prezidentem Obamou, mohlo být vnímáno jako ne příliš citlivý diplomatický krok učiněný na americké půdě. Negativní pozornosti se Česku dostalo také kvůli Zemanově účasti na moskevské vojenské přehlídce k 70. výročí konce 2. světové války, kterou bojkotovala většina lídrů demokratických zemí,

a souvisejícímu prezidentovu výroku, že americký velvyslanec Shapiro má na Pražském hradě dveře zavřené.

Bilaterální spolupráce se stejně jako v předchozích letech týkala hlavně oblasti společných hodnot a lidských práv, která byla v Koncepci zahraniční politiky ČR označena za jednu z priorit. Pokračovalo úspěšné fungování společných projektů, které byly započaty v předchozích letech. Z těch významných lze jmenovat například stipendijní program Václava Havla zaměřený na pomoc ukrajinským studentům či Partnerství pro otevřené vládnutí, které je součástí širších aktivit americké vlády za účelem boje s korupcí ve střední a východní Evropě.

Východní Evropa a Balkán

Výsledná známka

2+

2012

3+

2013

4

2014

2-

rok 2015

Rusko

aktivita	3-
odhodlání	2-
dopady	2-
normativní aspekt	3-
výsledná známka	3

Česká vláda udržovala ve vztazích vůči Rusku konzistentní pozici vycházející z evropského konsensu. Na veřejnost tedy nepronikaly rozdílné pohledy na sankční režim jako v roce 2014. Východiskem pro zlepšení česko-ruských vztahů je nadále dodržování Minských dohod, stažení Ruska z Krymu a z toho plynoucí možné zkvalitnění vztahů mezi Ruskem a Západem. V minulém roce také česká vláda hledala odpověď na zesilující ruskou propagandistickou a zpravodajskou činnost, kde jedním z přijatých opatření bylo zvýšení rozpočtu zpravodajských služeb. Věřohodnost České republiky však zcela zpochybnil svými kroky prezident, který při setkáních se svým protějškem Putinem vyzýval k opuštění sankcí a podpořil prokremelské aktivisty v ČR. Český prezident byl i v roce 2015 nejhlasitějším obhájcem Kremlu mezi evropskými státníky.

V roce 2015 pokračovalo ruské zasahování do vnitřních záležitostí Ukrajiny a vztahy mezi Západem a Ruskem se dále zhoršily v důsledku ruského angažmá v Sýrii a stále intenzivnější ruské propagandistické kampaně v EU.

Česká republika se přihlásila k Minským dohodám. S poukazem na jejich dosavadní nedodržování a pokračující anexi Krymu vláda podpořila prodloužení sankčních opatření EU vůči Rusku a tuto pozici konzistentně držela po celý rok.

V tomto duchu se operuje s Ruskem i v nově schválených koncepčních dokumentech. Před ruskými aktivitami nepřímou varuje Bezpečnostní strategie. Koncepce české zahraniční politiky pak zdůrazňuje význam Ruska při řešení řady otázek mezinárodního významu, avšak zároveň uvádí, že charakter vztahů mezi Prahou a Moskvou bude záviset na dodržování mezinárodního práva a uzemní svrchovanosti ruských sousedů.

Dílním úspěchem České republiky je umístění českého novináře Jakuba Kalenského do East Stratcom Task Force – skupiny Evropské služby vnější akce bojující s ruskou desinformační a propagandistickou kampaní.

Zvláštní kapitolou zůstal přístup prezidenta Miloše Zemana. Jako jediná hlava státu ze zemí Evropské unie se zúčastnil oslav Dne vítězství. S Vladimírem Putinem se setkal i v září v Číně, přičemž opakovaně prosazoval zrušení sankcí

Evropské unie vůči Rusku. Prezident byl také přítomen 17. listopadu na setkání na Albertově, kde vystoupil po boku jak představitelů různých xenofobních spolků, tak i otevřeně prokremelských aktivistů.

Ukrajina

aktivita	2-
odhodlání	2
dopady	2-
normativní aspekt	3
výsledná známka	2-

Hlavními problémy ve vztahu s Ukrajinou jsou pasivita a nezáměr české politické scény, jež se projevily především v souvislosti s vleklou ratifikací Asociační dohody a absencí návštěv na nejvyšší úrovni, a destruktivní postoje prezidenta Zemana. Pozice české vlády přitom nijak nevybočovala z evropského konsensu a ČR byla aktivní při humanitárních a transformačních aktivitách na Ukrajině.

Po eskalaci války v Donbasu na začátku roku se situace na Ukrajině díky uzavření Minských dohod uklidnila. Rusko-ukrajinský konflikt však zdaleka vyřešen není. Ukrajina by z hlediska bezpečnostní politiky i ekonomické diplomacie nadále měla představovat důležité téma české zahraniční politiky.

Bohužel se ani v loňském roce česká politika nevymanila ze své pasivity a rozpolcenosti na nejvyšší politické úrovni. Prezident kvůli svým vřelým vztahům s Vladimírem Putinem a opakovaným výzvám ke zrušení sankcí vůči Ruské federaci působí v česko-ukrajinských vztazích destruktivně a kazí českou reputaci na Ukrajině. V průběhu roku navíc neproběhla jediná vzájemná návštěva na nejvyšší politické úrovni, což kontrastuje s deklarovaným významem Ukrajiny pro českou zahraniční politiku a její pozici prioritní země podle proexportní strategie. Ukrajinu navštívil pouze ministr zahraničních věcí Zaorálek, recipročně byl v Praze jeho protějšek Pavlo Klimkin.

Zvláště významným problémem byla pomalá ratifikace Asociační dohody s Ukrajinou v Poslanecké sněmovně. Smlouva nebyla odsouhlasena na schůzi konané v době pražské návštěvy Klimkina a Sněmovnou prošla až v září 2015. Česká republika tak byla jednou z posledních zemí EU, která Asociační dohodou

ratifikovala. ČR navíc nemá vůči Ukrajině žádnou strategii a téměř se zastavila bilaterální agenda.

Tyto problémy bohužel zastiňují jiné aktivity české vlády a skutečnost, že na evropské úrovni se česká pozice neodchyluje od jednotného stanoviska. Mezi konkrétní úspěšně realizované projekty v roce 2015 patřily například pokračující aktivity v rámci vládního programu MEDEVAC. Kromě toho se české MZV ve spolupráci s nevládním sektorem výrazně angažovalo i v dalších humanitárních projektech, díky čemuž bylo na Ukrajinu dodáno mimo jiné velké množství zdravotnického materiálu, ale také několik sanitních vozů. Pokračuje také transformační podpora Ukrajiny. Důležitým prvkem české politiky vůči Ukrajině je i pomoc tamnímu nevládnímu sektoru prostřednictvím českého velvyslanectví v Kyjevě, na kterou bylo v roce 2015 vyčleněno téměř pět milionů korun, či podpora vysokého školství týkající se mimo jiné i materiální pomoci univerzitám z Doněcké a Luhaňské oblasti.

Východní partnerství

aktivita	2
odhodlání	2
dopady	3
normativní aspekt	2–
výsledná známka	2

Česká republika v roce 2015 potvrdila svůj zájem o politiku Východního partnerství a zapojila se do jejího spoluutváření. V tomto ohledu lze pozitivně hodnotit českou aktivitu při přípravách závěrečné deklarace na řížském summitu i podporu návrhu na prohloubení Východního partnerství prezentovaného na prosincové Radě pro zahraniční vztahy. Tyto iniciativy odpovídají i českým záměrům lépe přizpůsobit dostupné nástroje potřebám jednotlivých zemí, což lze v dnešní době chápat jako vhodný krok kupředu. Českou věrohodnost a dobré renomé ve východní Evropě však nadále kazí vystupování prezidenta, a to jak vůči ruské agresi na Ukrajině, tak vůči politice Východního partnerství jako takové, když např. v Rize navrhl zahrnutí Ruska do jejího rámce.

Rok 2015 byl charakterizován vysokým zájmem o iniciativu Východního partnerství v české zahraniční politice, a to především v souvislosti se summitem v Rize a s revizí Evropské sousedské politiky.

Východní partnerství bylo zmíněno v nové zahraničněpolitické koncepci. Česká republika se v ní zavázala k podpoře a utváření této politiky.

Klíčovou událostí byl summit Východního partnerství, který se uskutečnil 21. a 22. května v Rize. Za hlavní závěr, podpořený i českou stranou, lze považovat cíl Evropské unie lépe se zaměřovat na konkrétní potřeby jednotlivých partnerských zemí. Česko dále souhlasilo s vizí liberalizací vůči Gruzii a Ukrajině, ke které má v blízké době dojít. ČR však v rámci tohoto procesu nevystupovala v roli tahouna.

V prosinci se Česká republika připojila ke švédsko-polskému návrhu na prohloubení a další rozvoj politiky Východního partnerství. Návrh obsahuje prioritní oblasti, na které by se EU měla v budoucnu zaměřit, jako je například vnitřní stabilita a zvýšení odolnosti partnerských zemí, nabídka další perspektivy prohloubení vztahů pro přidružené země, podpora mobility směrem k vizí liberalizací nebo podpora mezilidských kontaktů a občanské společnosti.

Česko zároveň podpořilo omezení sankčního režimu proti Bělorusku a iniciativu EU restartovat vzájemný dialog s touto zemí. Tyto kroky souvisí se snahou více diferenciovat přístup k jednotlivým partnerským státům a dosáhnout maxima možného.

Západní Balkán

aktivita	2
odhodlání	3
dopady	2
normativní aspekt	2
výsledná známka	2

V kontextu uprchlické krize a významu tzv. balkánské migrační trasy se politika EU i ČR ve vztahu k zemím západního Balkánu stala významně aktivnější. Častěji byla zmiňována podpora integrace do euroatlantických struktur i přísliby konkrétní pomoci. Hmatatelným výsledkem české politiky ve vztahu k regionu je zahájení činnosti Západobalkánského fondu.

Pro českou politiku ve vztahu k zemím západního Balkánu byl loňský rok přelomový. Po útlumu pozornosti věnované regionu ze strany institucí EU i představitelů ČR v roce 2014 se od počátku roku 2015 stal západní Balkán prioritou. Spouštěčem znovuobjeveného zájmu byla uprchlická krize a významný nárůst

počtu migrantů přicházejících do zemí Evropské unie skrze tzv. balkánskou trasu (typicky Řecko-Makedonie-Srbsko-Chorvatsko). Změna politiky odráží klíčový zájem EU na stabilitě západobalkánských států a jejich schopnosti kontrolovat procházející migranty.

Premiér Bohuslav Sobotka podniknul počátkem září cestu do Srbska. Se svým protějškem Aleksandrem Vučićem jednal o podpoře vzájemných investic a zároveň mu přislíbil pomoc ve výši 10 milionů Kč na zvládnání uprchlické krize. V Praze se s českým předsedou vlády setkali premiéři Černé Hory a Albánie. Ministr zahraničí Lubomír Zaorálek pak v říjnu navštívil Chorvatsko a Bosnu a Hercegovinu. V průběhu těchto setkání představitelé ČR oproti minulosti vyjádřovali hlasitější podporu euroatlantické integraci všech zemí regionu. Zaorálek na říjnovém summitu k uprchlické krizi zopakoval nezbytnost zapojení těchto států do hledání řešení a přislíbil jim finanční, materiální i personální pomoc.

Během CZ V4 PRES byla v listopadu 2015 v Praze za účasti ministrů zahraničí šesti západobalkánských zemí zahájena činnost Západobalkánského fondu, jehož vznik ČR iniciovala během svého minulého předsednictví skupiny. Fond bude sídlit v albánské Tiraně. Dosud vložený objem prostředků se však zatím pohybuje pouze v řádu jednotek milionů Kč.

Blízký východ a severní Afrika

Výsledná známka

3

2012

3-

2013

3

2014

2-

rok 2015

Války v Sýrii a Iráku

aktivita	2-
odhodlání	2-
dopady	3-
normativní aspekt	3-
výsledná známka	3

Pozitivně lze vnímat podporu místních aktérů v boji proti ISIL, která je v souladu jak s deklarovanou strategií řešit konflikty v místě jejich původu, tak se zájmy spojenců, a je také přiměřená českým možnostem. Podobně je třeba ocenit humanitární pomoc a její navýšení. Naopak problematické je nekonvenční udržování vstřícných vztahů se syrským režimem, které jde daleko za spojenecké závazky, nebo roli české ambasády jako spojky mezi Damaškem a Západem. Silná kritika ale přísluší především domácí dimenzi zmíněných konfliktů. V situaci, kdy jsou země regionu na pokraji vyčerpání svých kapacit, dochází v ČR k přijímání extrémně nízkého počtu osob. Uprchlíci jsou v Česku navíc systematicky demonizováni, na čemž se podílejí tuzemské politické elity, a jsou jim upírána základní lidská práva. Odpověď na konflikty v Sýrii a Iráku celkově trpí nekoherencí a její jednotlivé aspekty mnohdy sledují odlišnou logiku.

Česká zahraniční politika se v regionu Blízkého východu a severní Afriky v uplynulém roce potýkala především s válkami v Sýrii a Iráku a jejich ozvěnami v Evropě v podobě uprchlické krize a hrozby teroristických útoků ze strany ISIL. Hlavní linií, podporovanou napříč politickým spektrem, byla snaha řešit tyto problémy přímo v místě jejich původu, tedy v Sýrii, Iráku a v okolních zemích. Ta se projevila v několika iniciativách. ČR pokračovala v aktivní účasti na koalici proti ISIL vedené Spojenými státy. Česko se podílelo zejména na asistenci při budování místních kapacit. Dále Česká republika kladla důraz na politické řešení těchto konfliktů a poskytovala humanitární pomoc.

ČR podpořila regionální aktéry v boji proti ISIL dodávkami vojenského materiálu a výcvikem místních sil. Kurdá regionální vláda v listopadu obdržela dar v podobě munice a granátů a do Iráku byla doručena první dodávka více než sto kusů vojenské techniky. Tento trend má pokračovat i nadále. Česká republika například podepsala důležitý kontrakt na dodávku patnácti bitevníků L-159 do Iráku. Kromě toho se v ČR cvičí iráčtí piloti vrtulníků a zvažuje se školení zdravotnického personálu a policistů.

V rámci Evropské unie pak česká diplomacie akcentovala potřebu hledání politického řešení války v Sýrii, které by podle MZV mělo být postaveno

na vyjednávání mezi režimem prezidenta Asada a opozicí. Česká pozice je přitom špatně čitelná. Na jedné straně podle ministra zahraničí Zaorálka prezident Asad nemůže představovat budoucnost Sýrie. Praktické aktivity – a předně vyjednávání o ekonomických vztazích s Damaškem náměstkem Tlapou – ale poukazují na jiný směr české politiky a spíše posilují legitimitu tamního režimu.

Do válkou postižených zemí v minulém roce putovala také humanitární pomoc. Česká republika věnovala prostředky na potravinovou a zdravotnickou pomoc a vzdělávání uprchlíků v Sýrii, Iráku, Jordánsku, Libanonu a Turecku. Premiér Sobotka přislíbil jejich další navýšení pro letošní rok. Pomoc vyčerpaným blízkovýchodním zemím nicméně provází malá ochota přijmout uprchlíky přímo v ČR, nebo s nimi na našem území jednat podle mezinárodních úmluv. Například způsob, jakým byli tito lidé zadržováni v českých detenčních zařízeních, je problematický z lidskoprávního i morálního hlediska, na což upozorňuje také kritika OSN. Je ale třeba ocenit několik ojedinělých aktivit, jako udělování stipendií univerzitami a léčbu dětí ze Sýrie či přijetí několika desítek iráckých křesťanů.

Vztahy s dalšími důležitými státy Blízkého východu

aktivita	2
odhodlání	2
dopady	2–
normativní aspekt	3
výsledná známka	2

Hbité využití otevírajícího se politického a potažmo ekonomického prostoru v Íránu k navázání nových obchodních partnerství si zaslouží pochvalu, ačkoliv je zatím brzy hodnotit, do jaké míry budou tyto aktivity skutečně úspěšné. Na druhé straně jako vysoce problematický vnímáme vývoz vojenského materiálu do nedemokratických států v oblasti, což fakticky podkopává dřívější transformační aktivity ČR.

V české zahraniční politice v regionu bylo v loňském roce možné vypozařovat dva další důležité trendy: na jedné straně pokračující prodej zbraní nedemokratickým režimům, a na straně druhé pozitivnější rozšiřování diplomatické i obchodní spolupráce s Íránem.

Ze zprávy o vývozu zbraní a vojenského materiálu za rok 2014 vyplývá pokračující vývoz značného objemu zbraní do Egypta a mnohonásobný nárůst

hodnoty dodávek do Saudské Arábie. V obou případech se přitom jedná o země, které systematicky potlačují lidská práva. Vláda bývalého generála Sísího v Egyptě v roce 2013 definitivně zastavila snahy o demokratizaci, podporovanou mimo jiné transformačními projekty MZV, a má na svědomí silnou represi svých oponentů včetně politických vražd. Saudská Arábie se pak dlouhodobě řadí mezi nejméně demokratické země na světě.

Pozitivněji naopak může být hodnoceno navazování obchodních vztahů s Teheránem. Česká strana aktivně využila otevírající se příležitosti pro ekonomickou spolupráci po dosažení dohody o iránském jaderném programu v červenci loňského roku. Kromě několika návštěv Íránu se zástupci tuzemských firem bylo rozhodnuto o otevření nové pobočky CzechTrade v Íránu a v březnu 2016 se má rozběhnout program „Brána do Persie“, který firmám pomůže při pronikání na místní trh.

Asie

Výsledná známka

2

2012

2-

2013

2

2014

1-

rok 2015

Čína

aktivita	2
odhodlání	2
dopady	2
normativní aspekt	3
výsledná známka	2

Česká republika pomalu své vztahy s Čínou stabilizuje a posouvá se od obecného politického rámce ke konkrétním projektům spolupráce. Po úvodní intenzivní interakci může velmi rychle přijít vystřízlivění. ČR ale stále jasně nestanovila priority, kterých chce ve vztazích s Čínou dosáhnout (např. větší úspěch českých malých a středních podniků na čínském trhu), a neuvedla politiku vůči Číně do většího souladu s dalšími aspekty zahraniční politiky (např. lidskoprávní agendou).

Obdobně jako vloni byla česká zahraniční politika vůči Číně velice aktivní, ačkoliv mediální obraz často překonával reálné dopady. Zatímco v roce 2014 budil nastolený kurz velké vášně, rok 2015 přinesl fázi větší stabilizace a prvních společných projektů. Premiér Sobotka navštívil Peking v rámci jednání regionální platformy 16+1, setkal se s prezidentem Si Ťin-pchingem a také podepsal memorandum o zapojení do projektu Nové Hedvábné cesty. Do nové Asijské infrastrukturní investiční banky však ČR zatím, na rozdíl např. od Polska nebo Rakouska, nevstoupila. V západočínském Chengdu se otevřel český konzulát. Začala létat přímá linka Praha-Peking, která příznivými cenami láká čínské turisty do České republiky. Spolupráce probíhá i v oblasti vědy a techniky, kde TAČR vyhlásila první společný program pro spolupráci českých a čínských firem.

Uskutečnily se první slibované investice, a to především ze skupiny CEFC, která nakoupila několik lukrativních nemovitostí, pořídila si téměř 10% podíl v česko-slovenské skupině J&T, 60% podíl ve fotbalovém klubu Slavia Praha a bezmála 50% podíl v leteckém dopravci Travel Service. Je však nutné zdůraznit, že na rozdíl od jiných asijských investic nevytvořily tyto česko-čínské projekty téměř žádná nová pracovní místa. Ani u slibovaných center čínských bank pro střední a východní Evropu tomu nebude jinak. Stále tak hrozí, že společenská očekávání dalece přesáhnou reálný ekonomický potenciál spolupráce.

Intenzita vzájemných vztahů se nyní projevuje i na zájmu českých exportérů a investorů o čínský trh, ačkoliv i zde je zatím potřeba počkat na nové významné úspěchy. Kromě již zavedených značek jako Škoda Auto či Home Credit

dlouhodobě jednají s čínskými protějšky společnosti např. v letectví, environmentálních technologiích, zdravotnictví či potravinářství. Politické vztahy sice často nejsou rozhodující pro úspěch firem na čínském trhu, mohou však především v těchto segmentech pomoci.

Navzdory rozvíjející se spolupráci v mnoha oblastech zatím stagnuje dialog o lidských právech. Ministr Zaorálek několikrát zmínil, že se Česká republika hodlá zaměřit na sociální či environmentální práva, což jsou pro Čínu rozhodně lépe akceptovatelná témata než politická práva první generace. Konkrétních projektů, či alespoň obecné vize, jsme se však zatím nedočkali.

Přestože ČR věnuje velkou pozornost vztahům s Čínou, nadále též pokračuje v dalším rozvoji společných projektů s Tchaj-wanem. Za úspěšný a strategický krok lze označit například grantovou výzvu TAČR na společné projekty výzkumu a vývoje, do které se mohly zapojit jak čínské, tak tchajwanské společnosti. Na Tchaj-wanu se rozjíždí projekt pracovních prázdnin a i na základě obchodní delegace MPO nyní spolupráce na ostrově směřuje zejména do inovativních oblastí biotechnologií, nanotechnologií, alternativních zdrojů energie nebo ICT.

Korejská republika

aktivita	1
odhodlání	1
dopady	1–
normativní aspekt	1
výsledná známka	1

Vztahy s Korejskou republikou, které loni návštěvou jihokorejské prezidentky symbolicky završily čtvrt století trvající spolupráci, jsou příkladem úspěšné české zahraniční politiky. Aby se kooperace i nadále vyváženě rozvíjela, měla by Česká republika důsledně prosazovat reciprocitu a využít současné příznivé situace k podpoře svých dlouhodobých strategických zájmů.

Česká republika a Korejská republika oslavily 25 let diplomatických vztahů řadou významných událostí, které povýšily už tak dynamicky se rozvíjející bilaterální spolupráci z posledních let na úroveň deklarovaného strategického partnerství.

Kromě Dohody o strategickém partnerství rozvoji relací napomáhá i Memorandum o porozumění mezi ministerstvy zahraničních věcí a nové

Česko-korejské fórum pro budoucnost. Výjimečnost vzájemných vztahů se potvrdila koncem roku, když prezident Miloš Zeman přijal na Pražském hradě po dvou dekadách hlavu jihokorejského státu. Prezidentka Pak Kun-hje přijela také na summit Visegrádské skupiny, což opět poukázalo na strategický akcent současné jihokorejské zahraniční politiky a související potenciál České republiky otevírat dveře do Evropy.

Prioritní oblastí spolupráce z korejské strany je bezesporu jaderná energetika, ať se jedná o dostavbu jaderné elektrárny Temelín, rozšíření Dukovan nebo společné projekty ve třetích zemích. Na ty jsou navázány další oblasti, např. výstavba moderních dopravních systémů nebo obrana. Velmi aktivní byla též ekonomická diplomacie, a to na obou stranách. Memorandem o porozumění mezi českou společností Gold of Prague a korejským Ministerstvem zemědělství, potravin a venkova byla také zpečetěna první česká investice do Korejské republiky – stavba českého pivovaru. Korejské investice do České republiky v řádu desítek miliard z předchozího roku se sice nezopakovaly, CzechInvest ale vytvořil otevřením své soulské pobočky podmínky pro trvalejší zájem o spolupráci zejména na úrovni malých a středních podniků.

Stoupá též pozitivní mediální obraz České republiky v Jižní Koreji. Meziroční nárůst turistů, který se pohybuje kolem 25 %, bude opět jedním z největších ve srovnání s ostatními zeměmi. Významný posun zaznamenala oblast vědy a vývoje. Memoranda mezi TAČR a jihokorejskými protějšky KIAT a KIETEP umožnila výraznější zaměření na Korejskou republiku. Také AV ČR po návštěvě svého předsedy v Soulu zahajuje spolupráci s jihokorejskými partnery.

Lidská práva a transformační spolupráce

Výsledná známka

3+

2012

3

2013

3

2014

2-

rok 2015

Lidská práva a transformační spolupráce

aktivita	2–
odhodlání	2
dopady	2
normativní aspekt	3–
výsledná známka	2–

K radikální přeměně politiky podpory lidských práv ve světě nedošlo. Lidskoprávní agenda je dle nových koncepčních dokumentů nadále pevnou součástí české zahraniční politiky. Katalog prioritních témat byl doplněn o práva kulturní, sociální a hospodářská, avšak bez adekvátního navýšení prostředků na české angažmá v těchto oblastech. Hlavním problémem české podpory lidských práv však zůstává nekoherence při jejich prosazování. Zejména aktivity prezidenta Zemana poukazují na ignoranci tohoto tématu z jeho strany. Tyto kroky navíc nebyly dostatečně vyvažovány úsilím vlády.

V roce 2015 došlo k uklidnění vyhrocené veřejné debaty o roli lidských práv v zahraniční politice. Diskuze se z mediálního prostoru přesunula do expertní roviny, a to především v souvislosti s přípravou nové koncepce zahraniční politiky a revizí Koncepce podpory lidských práv a transformační spolupráce.

K výrazné změně české lidskoprávní politiky nedošlo. Koncepce zahraniční politiky zdůraznila univerzalitu lidských práv i jejich promítání do všech aspektů zahraniční politiky. Přibyla také zmínka o podpoře lidských práv v podmínkách vzájemného dialogu a respektu, avšak s poukazem na to, že na ni nelze rezignovat ani za méně příznivých poměrů. Taková formulace však ukazuje na postupnou neutralizaci původního záměru a zůstává nejasná. Potvrzena byla také podpora obránců lidských práv.

Dle nových koncepčních materiálů má být větší důraz kladen na práva sociální, hospodářská a kulturní, která jsou vnímána jako nedělitelná od práv politických a občanských. Toto rozšíření prioritních oblastí se prozatím nepromítlo do navýšení financí MZV dedikovaných na lidská práva a transformační spolupráci.

V praktické rovině bylo renomé České republiky jako země zasazující se o podporu lidských práv znovu opakovaně narušeno aktivitami čelních představitelů. Problematická byla v tomto ohledu především cesta prezidenta Zemana do Ázerbájdžánu, kde byl podepsán Ministerstvem zahraničních věcí odsouhlasený dokument o strategickém partnerství. Taková podoba vztahů se zemí, jež patří mezi hlavní potlačovatele lidských práv a kde se navíc stav občanských svobod nadále zhoršuje, je nepřijatelná a není v souladu s koncepcí zahraniční politiky.

Bezpečnostní a obranná politika

Výsledná známka

3+

2012

2+

2013

3+

2014

3+

rok 2015

Česká alianční politika

aktivita	3
odhodlání	3
dopady	3
normativní aspekt	4
výsledná známka	3

Vládnoucí koalice stále nenalezla účinný mechanismus, jak projednávat zásadní otázky související s českou alianční politikou takovým způsobem, aby eliminovala kontraproduktivní a místy populistické výroky či následné mediální přestřelky. Nepodařilo se tak přetavit váhu praktických českých příspěvků do proaktivní pozice v rámci diskuze nad probíhající adaptací NATO na vývoj bezpečnostního prostředí na východě i jihu Evropy.

Podobně jako v minulém roce byla česká politika v NATO charakterizovaná kontrastem mezi praktickými kroky v podobě vysokých příspěvků do aliančních aktivit a verbálními vyjádřeními vrcholných politiků, které byly prohlášeny bez konzultací na vládní úrovni. Symbolickou demonstrací podpory transatlantických vazeb bylo vřelé přijetí konvoje amerických vojáků projíždějícího Českou republikou na přelomu března a dubna.

Na výzvu aliančních partnerů proběhla v průběhu července a srpna další, v pořadí již čtvrtá, zahraniční mise českých stíhacích letounů Gripen, které se po roce opět zapojily do obrany vzdušného prostoru Islandu. Jednalo se o viditelný alianční příspěvek. V reakci na evoluci konceptu aliančních Sil rychlé reakce také Česká republika zdvojnásobila svůj původně plánovaný příspěvek pro rok 2016. Úpravu mandátu zahraničních misí však parlament posvětil takřka na posledních chvíli v polovině prosince, a to ještě pouze díky hlasům pravicové opozice.

Kritická výzva k Alianci, aby se s ohledem na migrační krizi ujala ochrany jižní hranice Schengenského prostoru, zazněla v srpnu z úst vicepremiéra Andreje Babiše. Neočekávaně se pak tento návrh stal i diskuzním bodem během pražské návštěvy generálního tajemníka NATO. Apel na vyslání aliančních lodí k potápění prázdných plavidel pašeráků lidí a na zapojení se do ostrahy hranic Turecka však byl dvojíým zásahem mimo terč – k zapojení Aliance sice nakonec

došlo, ale ve zcela jiné podobě. Možnou úlohu NATO v migrační krizi si následně koalice vyjasňovala přes vzájemné verbální přestřelky v médiích.

Ríjnový bukureštský summit států východního křídla Aliance, pořádaný rumunským a polským prezidentem, pak ukázal, že se ČR nadále necítí být z východu ohrožena, současně však nebude navyšování alianční přítomnosti v regionu bránit. Vyslání předsedy dolní komory českého parlamentu na setkání osmi prezidentů bylo pro regionální partnery dokladem nízké důležitosti této otázky z pohledu českých politiků.

Vláda otupovala dosavadní image Česka jako tzv. nové členské země tradičně a entusiasticky podporující alianční politiku rozšiřování. To se nejvíce projevilo při červencové státní návštěvě gruzínské ministryně obrany. Její český protějšek Stropnický opomenul zmínit pozici ČR ohledně udělení tzv. Akčního plánu členství, na který Gruzie marně čeká od roku 2008. Co však netaktně uvést neopomenul, byla nutnost mít v souvislosti s přičleňováním Gruzie do NATO na zřeteli názor Ruska.

Zahraniční cvičení AČR v reakci na uprchlickou krizi

aktivita	2
odhodlání	2–
dopady	2
normativní aspekt	4
výsledná známka	2–

V souvislosti s migrační krizí a malou předvídatelností vývoje situace lze pochopit, proč se parlament zásadně nepostavil proti svému obejití Ministerstvem obrany. V budoucnu by však vyslání, jejichž praktická náplň odpovídá zahraničním cvičením české armády a jež jsou schvalována pouze vládou, měla být podrobována zevrubnější parlamentní kontrole tak, aby se z této výjimky nestal zavedený postup.

V roce 2015 docházelo k postupnému nárůstu tlaku na státy ležící na tzv. balkánské cestě, po které do Evropy směřovalo velké množství uprchlíků. Česká republika se proto rozhodla poskytnout své policisty a vojáky Maďarsku

a Slovinsku. Tato vyslání si Ministerstvo obrany a Ministerstvo vnitra nechala posvětit vládou.

Ministerstvo obrany vyslání vojáků do Maďarska a Slovinska označilo jako zahraniční cvičení, která nevyžadují souhlas Parlamentu ČR, jako je tomu v případě tradičních zahraničních misí Armády České republiky. Logistická podpora maďarské armády při jejím operačním nasazení k ochraně maďarské hranice a zdravotnická podpora na slovinských hranicích ale odpovídaly charakteru zahraniční mise nebojového formátu. Takové vyslání by mělo podléhat, a za normálních okolností vždy podléhá, parlamentnímu schválení.

Logické by proto bylo, aby tato problematika zamířila do sněmovního ústavněprávního a branného výboru a byla koncepčně řešena spolu s problematikou ústavnosti praxe tzv. plovoucího mandátu. V jeho rámci parlament neschvaluje konkrétní misi, ale stanovuje výši příspěvků vyčleněných do Sil rychlé reakce NATO a bojových uskupení EU. Tento příspěvek je omezen pouze horním stropem počtu vyčleněných vojáků a v případě oblastí Blízkého východu, severní Afriky a Sahelu také regionálně.

Ekonomická diplomacie

Výsledná známka

3-

2012

2+

2013

2

2014

3+

rok 2015

Ekonomická diplomacie a priority zahraniční politiky

aktivita	2
odhodlání	4
dopady	4
normativní aspekt	4
výsledná známka	3-

Podpory ekonomických zájmů by mělo být dosahováno vstřícnou a dobře vedenou diplomacií, ovšem za současného respektu k dalším prioritám české zahraniční politiky. Prosazování hospodářských cílů by nemělo sloužit jako nástroj vnitropolitických konfliktů či jako předmět mediální pozornosti. Prezident republiky je v této věci nekonzistentní a svým jednáním často českým zájmům spíše škodí. Vláda však zatím nemá dostatek odvahy efektivně se vůči hlavě státu vymezit, čímž problém s časem narůstá.

V roce 2015 pokračovala česká zahraniční politika v deklarovaném důrazu na ekonomickou diplomacii. Zatímco na úřednické úrovni fungovala tato složka velmi dobře, v rovině politické opět docházelo ke střetávání jejích priorit s dalšími zájmy ČR. Významnou roli zde hrál především prezident Zeman, který sice často deklaruje, že obchod je hlavním smyslem diplomacie, avšak mnohými svými výroky hospodářské vazby zároveň podryvá. Navíc jsou jeho politika a zájmy často v rozporu s tím, jakou linii prosazuje vláda (např. vůči Rusku či zemím Blízkého východu).

Zemanova opakovaná a urážlivá vyjádření na adresu islámských zemí obecně, a například Turecka konkrétně, mají na vzájemné vztahy velmi negativní efekt a mohou ovlivnit i obchodní výměnu (jakkoliv se tomu zatím spíše neděje). V každém případě však tato slova odporují Zemanově tezi o tom, že ekonomickou spolupráci by měla vstřícná diplomacie otevírat. Samotná hlava státu je ve své vstřícnosti velmi selektivní.

Symptomatický je příklad Saudské Arábie, kde právě vinou výroků prezidenta hrozilo značné narušení obchodních styků. Země je přitom z hlediska českých exportérů považována za velmi perspektivní trh (jak dokládá vyslání zemědělského diplomata). Kromě toho hraje klíčovou roli pro řešení krizí na Blízkém východě, jakkoliv je zdejší stav lidských práv v mnoha ohledech horší než v jiných zemích, které jsou i ze strany české diplomacie kritizovány. Urážlivé bonmoty namísto promyšlené koordinace zahraničněpolitických aktivit, která by vzala tuto

komplexitu v potaz, nepomohou ani českým exportérům, ani české zahraniční politice jako celku.

Dalším příkladem problematického přístupu jsou některé aspekty vztahů s Čínou. Hospodářské sblížení je rozhodně vítáno a beze sporu zde stále existuje značný potenciál např. pro větší expanzi českých firem. Čínské investice v ČR jsou však zatím velmi malé. Proto je na pováženu, že si prezident zvolí za svého jediného oficiálního zahraničního poradce prezidenta skupiny CEFC, která sice v ČR v současné době nakupuje, ale objem jejich investic (a dopad na pracovní místa) je nesrovnatelně menší než např. u korejských nebo japonských firem. Je nasnadě, že takový krok investoři z těchto zemí nevnímají dvakrát pozitivně.

Funkčnost ekonomické diplomacie

aktivita	1-
odhodlání	2
dopady	2-
normativní aspekt	2
výsledná známka	2

Je velmi pozitivní, že na pracovní úrovni je ekonomická diplomacie stabilní a její nástroje umožňují podnikatelům rozvoj svých aktivit v transparentním a jasně daném prostředí. Lze si jen přát, aby tento trend nadále pokračoval a více ho reflektovala i politická úroveň.

Na rozdíl od předchozího roku nebylo ve fungování ekonomické diplomacie tolik převratných změn, spíše se pokračovalo v nastoleném kurzu. Společné kontaktní místo, kde mohou podnikatelé řešit své konkrétní požadavky vůči ekonomickým diplomatům, má za sebou jeden rok fungování a celkový dojem je zatím spíše pozitivní. Státní správa si zvyká na koordinaci různých aktérů a více businessový přístup, podnikatelé pak zase na to, že jim stát nabízí víceméně jasně definovaný rámec služeb, který mohou využít. Viditelnou novinkou je snad jen navázání na tvorbu mapy teritoriálních příležitostí, která se tentokrát rozšířila i o svou oborovou dimenzi.

Pozitivní je snaha získávat více informací ze zastupitelských úřadů a utvářet priority na základě těchto údajů. Pakliže se opravdu v letošním roce zaměří i na lepší koordinaci rozvojové pomoci a ekonomické diplomacie, bude to další krok správným směrem, jelikož potenciál některých rozvojových projektů pro

budoucí ekonomické vztahy rozhodně není zanedbatelný. Do budoucna bude pro ekonomickou diplomacii velkou výzvou propojení s iniciativou Průmysl 4.0, která má reagovat na kompletní proměnu průmyslové výroby díky novým technologiím. Česká diplomacie bude muset demonstrovat, že mezinárodní konkurenceschopnost zůstává zachována.

Samostatnou kapitolou je smysl a využití zahraničních cest, ať už na prezidentské, ministerské nebo náměstkovské úrovni. Mnoho jejich účastníků potvrdí, že dost často slouží hlavně k tomu, aby podnikatelé na palubě pouze získali přístup ke konkrétním ústavním činitelům. Zároveň je ale pravdou, že mnohé země, o které se ČR v poslední době intenzivně zajímá, si na oficiality a politickou podporu potrpí (Čína, Írán, Kazachstán). Pakliže jsou během cesty podepsány podnikatelské dohody, mohou této skutečnosti čeští podnikatelé využít ke svému prospěchu. V tomto ohledu je pozitivním trendem idea náměstkovských cest, které spojují politickou podporu s velmi konkrétními projekty (např. v letectví, energetice atd.).

Méně pozitivní je nenaplnění revize Exportní strategie ČR, která je v současné podobě naprosto bezcenná a nemá v podstatě žádnou hodnotu ani pro podnikatele, ani pro státní správu. Jelikož má platit až do roku 2020, můžeme jen doufat, že dojde v letošním roce k její nápravě a snad do ní budou zahrnuty další dimenze, ať se jedná o oborové příležitosti nebo o průmysl 4.0.

Rozvojová spolupráce a humanitární pomoc

Výsledná známka

3+

3+

2014

rok 2015

Zahraněční rozvojová spolupráce a humanitární pomoc

aktivita	2
odhodlání	3
dopady	3
normativní aspekt	3
výsledná známka	3+

Český výkon na poli ZRS lze označit jako stabilní s přetrvávajícími dlouhodobě slabými místy, mezi které patří zejména podfinancování, sektorová i geografická roztržitost a nízká provázanost s ostatními politikami. Pozitivně lze hodnotit poměrně pružné poskytování humanitární pomoci.

Z celosvětového hlediska byl rok 2015 významný zejména přijetím Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) OSN, které tvoří nový, široký koncepční rámec rozvojové spolupráce na příštích patnáct let. Český rok lze oproti tomu charakterizovat spíše setrvačností. Přesto se rozvojová spolupráce poprvé v této dekádě stala tématem, které zmiňovali nejvyšší ústavní činitelé včetně premiéra Sobotky. ZRS však zůstala i v roce 2015 velkorysou „pomocí méně šťastným“, strategickou „investicí do budoucích trhů“ a „podporou českých firem“, a to i přesto, že nové, inkluzivní pojetí SDGs a podpora veřejné diskuse o ZRS v rámci Evropského roku rozvoje představovaly vhodnou příležitost k posunu k adekvátnější rétorice. Nově se ZRS na scéně objevila v kontextu otázky zvýšeného přílivu migrantů do zemí EU jakožto nástroj řešení příčin migrace v zemích původu uprchlíků, předkládaný – nesprávně a alibisticky – jakožto alternativa ke konstruktivnímu zapojení se do řešení tohoto problému v Evropě.

V praxi pokračovala česká ZRS ve směru vytyčeném Koncepcí ZRS z roku 2010 a jejím Střednědobým vyhodnocením z roku 2014. Přestože se ČR jakožto země východního rozšíření EU zavázala vydávat na ZRS k roku 2015 0,33% HND, svému závazku nedostála a držela se podobně jako dříve okolo jedné třetiny tohoto podílu. Česká ZRS se stejně jako v minulých letech tříštila do velkého množství geografických i tematických oblastí s největším zaměřením na západní Balkán a s důrazem na „tvrdé“ sektory (zásobování vodou a sanitace, zemědělství a lesnictví, energetika). Nové, užší zaměření a snad také snahu o řešení systémových problémů české ZRS – nízké efektivity a nedostatečné provázanosti ostatních složek domácí i zahraniční politiky s rozvojovými cíli – lze očekávat až

s novou koncepcí v roce 2017. Jejím předznamenáním se v uplynulém roce stalo rozhodnutí posílit kapacity České rozvojové agentury.

Kladně lze za uplynulý rok hodnotit poskytování humanitární pomoci, které poměrně pružně reagovalo na zvýšený výskyt krizí ve světě. Původní rozpočet, stejně nízký jako v minulých letech, byl v průběhu roku operativně navýšen a další zdroje byly uvolněny vládou i mimo jeho rámec. Mimořádné prostředky se týkaly především epidemie eboly v západní Africe, zemětřesení v Nepálu a konfliktu na Ukrajině. Ke konci roku také ČR relativně pohotově uvolnila prostředky k posílení potravinové bezpečnosti v Etiopii. ČR přispěla i na multilaterální programy směřující na Blízký východ.

Klimatická politika

Výsledná známka

2+

rok 2015

Klimatická politika

aktivita	1
odhodlání	3
dopady	1-
normativní aspekt	2
výsledná známka	2+

ČR dokáže vyvažovat mezi postojem ambicióznějších zemí EU a novějších členských států, které se obávají dopadů klimatické politiky na svou ekonomiku. Zároveň by se však měla zaměřit na vhodné využívání dostupných prostředků, které realizaci této politiky usnadňují.

Klíčovou událost v oblasti klimatické politiky představovala prosincová 21. konference smluvních stran Rámcové úmluvy o změně klimatu (COP21) v Paříži, která se také stala ústředním bodem agendy EU. Unie finalizovala svou pozici pro klimatická jednání již v září a během konference pak patřila mezi hlavní zastánce ambiciózní globální dohody.

Na to musela reagovat i ČR. Během přípravy unijní pozice probíhala v rámci CZ V₄ PRES koordinace na osvědčeném základu V₄ doplněném o Bulharsko a Rumunsko. Jejím cílem bylo udržet evropské ambice v hranicích klimaticko-energetického balíčku 2030 (EU2030) a zabránit jejich případnému navyšování před podpisem globální dohody, což se podařilo.

V Paříži již ČR vystupovala jako součást evropského celku. Jako jedna z mála novějších členských zemí EU se však připojila k deklaraci čtyř desítek států světa podporujících ukončení dotací do fosilních paliv. Alespoň v deklaratorní rovině se tak ČR přihlásila k důležitým změnám v uspořádání energetické politiky v celosvětovém měřítku.

Na evropské úrovni dominovala klimatické politice jednání o stabilizační rezervě v systému emisního obchodování EU ETS, jejíž zavedení by mělo mít za výsledek zvýšení ceny emisních povolenek.

ČR výrazně přispěla k dojednání této reformy, když v poslední fázi rozhovorů opustila blokační menšinu oponující brzkému spuštění rezervy. Rozhodnutí vyvolalo rozhořčenou reakci ze strany některých tradičních partnerů včetně Polska a nebylo plně vykomunikováno ani v rámci české státní správy. Na druhou

stranu se ČR zasadila o zachování výhod pro novější členské státy, se kterými v rámci EU ETS počítá balíček EU2030.

Finanční kompenzace pro tyto země zahrnují už pravidla fungování EU ETS platná do roku 2020. Společně s nimi má ČR k dispozici například prostředky ze strukturálních fondů EU. Podobně jako v předchozích letech existují nedostatky v jejich využívání pro přechod k nízkouhlíkové ekonomice. K pokroku však došlo například v oblasti investic do úspor energie, když byla započata koordinace napříč státní sférou i podnikovými asociacemi.

Shrnutí hodnocení

ÚVODNÍ KAPITOLA

TÉMA	ZNÁMKA
Politické nasazení	3,50
Institucionální soudržnost	4,00
Strategická vize	4,00
Proaktivní přístup	4,00
Mezinárodní relevance	3,75
PRŮMĚR	3,85

TEMATICKÉ A REGIONÁLNÍ OKRUHY

TÉMA	ZNÁMKA
Strategická rovina evropské politiky	2,00
Hospodářská a měnová unie	3,00
Unijní řešení uprchlické krize	3,50
Visegrádská spolupráce	2,75
V4 spolupráce v bezpečnostní a obranné politice	2,75
Německo	2,00
Polsko	2,50
Spojené státy americké	3,00
Rusko	3,00
Ukrajina	2,50
Východní partnerství	2,00
Západní Balkán	2,00
Války v Sýrii a Iráku	3,00
Vztahy s dalšími důležitými státy Blízkého východu	2,00
Čína	2,00

TÉMA	ZNÁMKA
Korejská republika	1,00
Lidská práva a transformační spolupráce	2,50
Česká alianční politika	3,00
Zahraniční cvičení AČR v reakci na uprchlickou krizi	2,50
Ekonomická diplomacie a priority zahraniční politiky	3,50
Funkčnost ekonomické diplomacie	2,00
Zahraniční rozvojová spolupráce a humanitární pomoc	2,75
Klimatická politika	1,75
PRŮMĚR	2,48

CELKOVÁ ZNÁMKA

2,89

Doporučení pro rok 2016

1. Česká republika by neměla k uprchlické krizi přistupovat reaktivně a izolacionisticky a měla by se zasazovat o taková řešení, která umožní zachování a posílení schengenského systému. Volný pohyb osob a další svobody vyplývající z členství v EU jsou jedním z největších výtěžků evropské integrace. Je v eminentním zájmu ČR přispět k tomu, aby z uprchlické krize vyšla EU silnější a lépe fungující. Politická reprezentace by neměla využívat obav společnosti ke krátkodobým vnitropolitickým ziskům. Česko je prosperující zemí, což činí krátkozraký egoismus v zahraniční politice zcela neomluvitelným. Při důrazu na ochranu schengenských hranic se musí ČR výrazněji zapojit do humanitárních aktivit v blízkovýchodních zemích, které se staly primárním útočištěm většiny uprchlíků. Zároveň je třeba si uvědomit, že cesta k udržení schengenského systému vede jediné skrze reformu unijní azylové politiky. Základním cílem ČR by mělo být sjednocení procedur a standardů ochrany v azylových řízeních v EU. Česká a evropská azylová a migrační politika musí být také v souladu s mezinárodním právem. V neposlední řadě by Česká republika měla přijmout vyšší počet uprchlíků z ohrožených oblastí a zahrnout je do státního integračního programu. Současný český příspěvek neodpovídá jejím kapacitám.

2. Vláda by se měla jasně distancovat od projevů prezidenta, které nejsou v souladu s její zahraniční politikou. Poškození renomé ČR ze strany prezidenta se musí být vláda schopna věcně postavit. Nelze se schovávat pouze za zdůrazňování rozdílů mezi rétorikou Hradu a oficiální zahraniční politikou. Bez soustavného vysvětlování vládní pozice veřejnosti i zahraničním partnerům zůstane česká diplomacie nečitelná. Této úlohy by se měl kromě ministra zahraničních věcí zhostit také premiér. V konzultačních schůzkách ústavních činitelů je vhodné pokračovat. Diskuze je prospěšná za každých okolností. Nelze nicméně předstírat, že by díky nim bylo dosaženo konsenzu v širokém spektru zahraničněpolitických otázek.

3. Vláda by měla nastartovat národní debatu o budoucnosti Hospodářské a měnové unie a roli České republiky v ní. Rok 2016 bude v diskuzi nad dalšími etapami rozvoje HMU klíčový. V ČR zatím žádná skutečná debata o budoucnosti eurozóny neproběhla a propracovanější pozice k této otázce tedy nebyla utvořena. Hovořit by se přitom mělo nejen o hospodářských, ale i politických či geopolitických dopadech. Strategickou debatu přitom nelze redukovat pouze na otázku přijetí společné měny, ačkoli by takový proces měl vést i k vyjasňování tohoto klíčového dilematu české evropské politiky. Zároveň

by se v České republice měl vést dialog o budoucnosti unijního rozpočtu po roce 2020.

4. Česká republika musí nadále rozvíjet intenzivní vztahy s Německem a zlepšit obraz ČR poškozený českým přístupem k uprchlické krizi.

Zaškatulkování České republiky jako problémového a nesolidárního partnera ohrožuje rok před spolkovými volbami nejen budoucnost česko-německých vztahů, ale také možnosti české diplomacie prosazovat dlouhodobé evropské priority. Vysocí ústavní činitelé by se měli vyvarovat paušální a agresivní kritiky německých představitelů. Spolupráce se spolkovými zeměmi by se přitom měla dotýkat dlouhodobých témat (doprava či věda a výzkum) a Česká republika by neměla vstupovat do vnitroněmecké debaty o řešení uprchlické krize. Po zahájení česko-německého strategického dialogu je třeba dbát na to, aby se tento formát nestal jen formální rutinou, ale posloužil ke skutečnému rozvoji vzájemných vztahů.

5. ČR by se měla aktivněji zapojovat do transformační a rozvojové pomoci Ukrajině a být jejím věrohodným partnerem.

Česká republika by měla nadále aktivně podporovat ukrajinskou občanskou společnost prosazující plnohodnotnou transformaci země. Na evropské rovině se Česká republika musí zasazovat o pokračování sankčních režimů vůči Rusku, nepominou-li důvody pro jejich zavedení. Vláda musí neustále vyvažovat škodlivou politiku prezidenta, a to včetně symbolické a rétorické roviny. Vhodným krokem by v tomto kontextu byla realizace státní návštěvy premiéra na Ukrajině, který by měl při této příležitosti jasně deklarovat český postoj.

6. ČR by měla na summitu NATO ve Varšavě plně podpořit státy východního křídla aliance.

Cílem je adaptace NATO, která by adekvátně reagovala na zhoršené bezpečnostní prostředí ve východní Evropě. Je potřeba dosáhnout reálného odstrašení prostřednictvím robustní alianční přítomnosti. Ačkoli se ČR zatím nemusí cítit přímo ohrožena, jejím vitálním zájmem je zajištění nedělitelné bezpečnosti všech členů NATO. Jedině takový přístup upevní důvěru v alianční závazky a ukáže ČR jako důvěryhodného spojence.

7. Česká diplomacie má klást větší důraz na humanitární a lidskoprávní agendu ve vztahu k regionu Blízkého východu a severní Afriky.

Vzhledem k uprchlické krizi a boji s terorismem není možné tento region nadále brát na lehkou váhu. Je třeba se rozhodnout, jestli klíčovými bezpečnostním zájmům ČR slouží spíše důraz na ekonomické zisky ve vztazích s nedemokratickými režimy, nebo podpora lidských práv, transformační agenda a humanistický přístup.

Je ale zjevné, že udržování vstřícných vztahů se syrským prezidentem Asadem a vývoz zbraní místním represivním režimům je v rozporu s hledáním mírového řešení konfliktů v Sýrii a Iráku.

8. Česká republika by měla restartovat vztahy s Polskem a zlepšit image Visegrádské skupiny. Česká republika by měla navázat intenzivní pracovní kontakty s novou polskou vládou. Společné jednání mezivládních delegací plánované na první polovinu roku by se mělo zabývat především tématy dopravní infrastruktury, ochrany životního prostředí nebo ochrany spotřebitele. ČR by měla s Polskem konzultovat priority jeho předsednictví ve Visegrádské skupině, neboť přímo navazuje na předsednictví české. Při této příležitosti je nezbytné Polsku vysvětlit, že další rozklížení mezi západní a východní Evropou není ve středeoevropském zájmu. Druhá polovina českého předsednictví ve Visegrádské skupině se musí zaměřit na zlepšení obrazu V₄ v EU, poškozeného profilací na odmítavém přístupu k relokačním kvótám.

9. Česká republika musí s Čínou intenzivně diskutovat o jejích politických iniciativách na čele s Novou Hedvábnou cestou. Po skutečné národní strategické debatě o dlouhodobých cílech sledovaných ve vzájemných vztazích by se měla ČR zapojit do potenciálně nejprospěšnějších iniciativ. V rámci kontinuity své zahraniční politiky by měla ČR s Čínou zároveň diskutovat o lidských právech a naplňovat tento dialog konkrétními projekty v oblastech, se kterými má zkušenost, např. vzdělávání učitelů nebo přístup ke zdravotní péči. Může se v tomto směru inspirovat příkladem Nizozemska, které velmi dobře kombinuje silné ekonomické a politické vztahy spolu s prosazováním konkrétních lidských práv.

10. ČR by se měla v souladu s Cíli udržitelného rozvoje přiklonit k široce chápanému kontextu rozvoje a brát ohled na rozvojové cíle i v jiných oblastech domácí i zahraniční politiky. Příprava nové koncepce Zahraniční a rozvojové spolupráce by měla vycházet z rozvojových priorit partnerských zemí a měla by být definována ve spolupráci s jejich představiteli. V zájmu efektivity by bylo do budoucna vhodné zaměřit české úsilí na užší počet takto vybraných zemí a sektorů a zároveň postupně navyšovat celkový objem podpory tak, aby ČR dostála svým mezinárodním závazkům v této oblasti.

11. Zvýšené znepokojení veřejnosti z mezinárodněpolitického dění musí politické strany reflektovat posílením svých odborných kapacit v této oblasti. Politické elity musí být schopny odpovídat na obavy společnosti způsobem, který nepodněcuje frustraci, xenofobii a izolacionismus. Opozice by měla

formulovat ucelenou zahraničněpolitickou představu, která půjde nad rámec jednotlivých vyjádření k aktuálním tématům a bude zahrnovat širší spektrum otázek. Rok před volbami do Poslanecké sněmovny je nutné začít pracovat nad kvalitními zahraničněpolitickými stranickými programy.

ASOCIACE PRO MEZINÁRODNÍ OTÁZKY — AMO

Asociace pro mezinárodní otázky je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Základním posláním AMO je přispívat k hlubšímu porozumění mezinárodnímu dění. Díky svým aktivitám v České republice i v zahraničí a dlouholeté historii je AMO vnímána jako čelní nezávislá instituce svého druhu v ČR.

K DOSAŽENÍ SVÝCH CÍLŮ AMO:

- formuluje a vydává studie a analýzy;
- pořádá mezinárodní konference, expertní semináře, kulaté stoly, veřejné diskuze;
- organizuje vzdělávací projekty;
- prezentuje kritické názory a komentáře k aktuálnímu dění pro domácí a zahraniční média;
- vytváří příznivější podmínky pro růst nové generace expertů;
- podporuje zájem o disciplínu mezinárodních vztahů mezi širokou veřejností;
- spolupracuje s řadou dalších domácích i zahraničních institucí.

VÝZKUMNÉ CENTRUM AMO

Výzkumné centrum AMO je předním českým think-tankem, který není spjat s žádnou politickou stranou, ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskuzi. Hlavním cílem Výzkumného centra je systematické sledování, analýza a komentování mezinárodního dění se zvláštním zaměřením na zahraniční politiku České republiky.

ZŮSTAŇTE S NÁMI!

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/AMO_cz

www.youtube.com/AMOCz

#AMOagenda